

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra střeoevropských studií, Romistika

Bakalárska práca

Klára Anna Poláková

Pôsobenie Saleziánov medzi Rómami na Poštárke

Salesian christian mission among Roma at Poštárka, Slovakia

Praha 2021

Vedúci práce: Mgr. Pavel Kubaník, Ph.D.

Ďakujem môjmu školiteľovi Pavlovi Kubaníkovi za pomoc a trpezlivosť, pri rozhodovaní sa o zámere práce a pri jej písaní. Ďakujem animátorom zo saleziánskeho strediska na Poštárke za prijatie a ochotu pri vedení rozhovorov. Ďakujem Terézii za podporu.

Prehlásenie

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe, 10.8.2021

.....

Meno a priezvisko

Kľúčové slová:

Saleziáni Dona Bosca, Rómovia, Poštárka, pôsobenie náboženských hnutí medzi Rómami, animátorstvo, pastoračný diskurz, sociálny kapitál, úspech misie, neúspech misie

Abstrakt

Bakalárska práca sa zaoberá reflexiou rómskych animátorov zo saleziánskeho strediska na Poštárke v Bardejove, na ich život v saleziánskom stredisku, čo im dalo detstvo a animátorstvo v stredisku do života, v čom vidia úspech misie, v čom je podľa nich misia neúspešná. Práca sa opiera o publikáciu Boh medzi bariérami, výskumný projekt SIRONA 2010, ktorý mapoval pôsobenie náboženských hnutí medzi Rómami na Slovensku, formy a podoby sociálnej zmeny v tých komunitách, ktoré prešli náboženskou zmenou a zisťoval, či táto zmena vedie k sociálnej inklúzii.

Key words:

Salesians of Don Bosco, Roma, Poštarka, religious missions among Roma, animation, pastoral discourse, social capital, mission success, mission failure

Abstract

The bachelor's thesis deals with the reflection of Roma animators from the Salesian center at Poštárka in Bardejov on their life in the Salesian center from childhood to animation, what it gave them into their life, in what they see the success of the mission, in what they say the mission is unsuccessful. The work is based on the publication God Between Barriers, research project SIRONA 2010, which mapped the activities of religious movements among the Roma in Slovakia, forms of the social change in those communities that have undergone religious change and found out whether this change leads to social inclusion.

Obsah

Obsah	5
1. Úvod	7
1.1 Súčasný stav bádania.....	8
2. Projekt SIRONA.....	11
2.1 SIRONA 2010	11
2.2 Ciele výskumu SIRONA.....	11
2.3 Výskumná časť SIRONA.....	11
2.4 Kľúčové zistenia výskumu SIRONA 2010.....	13
2.5 Problematika výskumu SIRONA 2010	14
3. Témy relevantné pre hĺbkové rozhovory.....	15
3.1 Pastoračný diskurz	15
3.2 Sociálny kapitál	15
4. Saleziánske dielo na Poštárke.....	18
4.1 Saleziánska spiritualita.....	18
4.2 Pôsobenie Saleziánov medzi Rómami na Slovensku.....	19
4.3 História vzniku strediska.....	20
4.4 Činnosť v saleziánskom stredisku.....	21
4.5 Závery SIRONy z výskumu na Poštárke	22
5. Hĺbkové rozhovory v teréne	24
5.1 Metodológia	24
5.2 Pozícia výskumníka	26
5.3 Obmedzenia výskumníka	26
5.4 Respondenti.....	26
5.5 Detstvo v saleziánskom stredisku	28
5.6 Animátorstvo v saleziánskom stredisku.....	30
5.7 Pastoračný diskurz v kontexte rómskych animátorov na Poštárke	35
5.8 Sociálny kapitál v kontexte rómskych animátorov na Poštárke.....	38
5.8.1 Premosťujúci sociálny kapitál (vzťahy s vyššou spoločenskou triedou).....	38
5.8.2 Stredisko ako miesto zdrojov.....	41
5.8.3 Vzťahy a životné vzory.....	41

5.8.4	Emocionálne zdroje	42
5.8.5	Mentálne zdroje	43
5.9	Vzťahy so saleziánmi	44
5.10	Úspech misie medzi deťmi.....	47
5.11	Neúspech misie	49
6.	Záver.....	52
	Bibliografia	54
	Prílohy.....	58

1. Úvod

Túto prácu som sa rozhodla napísať o saleziánskom diele na Poštárke, pretože som v saleziánskom diele mala možnosť osobne stráviť niekoľko dní ako dobrovoľníčka na letných táboroch pre deti z osady Poštárka v rokoch 2018 a 2019. Dielo ma veľmi oslovilo svojou celkovou atmosférou. Z môjho pohľadu má relatívne veľkú obľubu hlavne u detí a mladých, pretože práca a aktivity Saleziánov sa orientujú hlavne na nich. Potvrdzovali to aj letné denné tábory, na ktorých sa zúčastňuje vyše sto detí. Páčilo sa mi, že sa medzi mladými ľuďmi z majority a deťmi a mladými z Poštárky vytvorili celkom pekné kamarátske vzťahy a mnoho z nerómskych dobrovoľníkov sa pre dielo tak nadchlo, že dochádzajú každé leto na detské tábory aj niekoľko rokov za sebou, alebo začali v stredisku pôsobiť aj počas školského roka. Sama som v detstve navštevovala saleziánske tábory a iné aktivity, takže saleziánske prostredie trochu poznám.

Výsledky výskumného projektu SIRONA2010 (Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou) ukazujú, že saleziánska misia v osade Poštárka v Bardejove je cieleňá hlavne na prácu s deťmi, ktorú hodnotia saleziáni, ale aj rómski konvertiti ako úspešnú (Podolinská – Hrustič 2010:82-85). Na základe týchto výsledkov som urobila rozhovory so štyrmi rómskymi animátormi saleziánskeho strediska, ktorí v stredisku prežili svoje detstvo a kontinuálne prešli do role animátora. Mojim cieľom bolo zhrnúť ich osobnú reflexiu, čo im dalo detstvo a animátorstvo do života, či to rozvíjajú aj vo svojom osobnom živote, v čom je podľa nich saleziánska misia pre rómske deti úspešná, prečo viaceré deti časom od aktivít v stredisku odpadávajú a v čom títo ľudia vidia rezervy misie, v čom podľa nich nie je úspešná. Pre doplnenie ich reflexie aj o pohľad z inej perspektívy som zrealizovala dva rozhovory s nerómskymi animátorkami pôsobiacimi v saleziánskom stredisku na Poštárke. Svoje rozhovory som realizovala v osade Poštárka.

V prvej kapitole popíšem súčasný stav bádania ohľadom pôsobenia náboženských hnutí medzi Rómami na Slovensku. V ďalšej kapitole rozoberiem projekt SIRONA, ktorým som sa inšpirovala pri tvorbe otázok v mojich rozhovoroch a o ktorého zistenia sa opieram. V tretej kapitole stručne načrtnem témy zo SIRONY relevantné pre mnou realizované rozhovory. V štvrtej kapitole popíšem vznik a činnosť saleziánskeho strediska na Poštárke, priblížim saleziánsku spiritualitu a zhrniem závery zo SIRONY z výskumu na Poštárke. V piatej kapitole budem analyzovať rozhovory s respondentmi. Podkapitoly „Detstvo v saleziánskom stredisku“ a „Animátorstvo v saleziánskom stredisku“ sa budú venovať biografickej časti,

teda života rómskych animátorov v saleziánskom stredisku. V ostatných podkapitolách som analyzovala rozhovory na základe relevantných tém zo SIRONY.

1.1 Súčasný stav bádania

O pôsobení náboženských hnutí v rôznych rómskych lokalitách na Slovensku vzniklo niekoľko publikácií či štúdií. Téma náboženských konverzií k novým náboženským hnutiam sa venoval Hrustič (2007) , ktorý popísal mechanizmy konverzií Rómov k rôznym cirkvám či náboženským hnutiam na východnom Zemplíne. Náboženskými konverziami dochádza k oslabovaniu pôvodných hodnôt a sociálnych noriem. Príslušnosť k náboženskému hnutiu môže formovať nové sociálne vzťahy vyšší potenciál konverzii majú Rómovia žijúci integrované v majoritnej spoločnosti.

Náboženskú polarizáciu v rómskych komunitách medzi tradičným náboženstvom a novým náboženským hnutím Slovo života analyzovali Jelínková (2008) a Podolinská (2003).

Švecová(2008) popísala pôsobenie náboženského zboru Maranatha v okolí Spišskej Novej Vsi. Pod vplyvom novej viery Rómovia prestávajú uctievať anjelov, svätých a Pannu Máriu, ktorá ma v rómskej zbožnosti veľký význam, taktiež im nová viera zakazuje magické praktiky. U mladých sa náboženské hnutie stretáva s nezaujmom o ich evanjelizačnú činnosť. V tomto zbore je pastoračný diskurz zameraný na úžerníctvo alkoholizmus a regulárne uzatváranie sobášov. Mení teda hodnotový systém konvertitov, ktorý je v „súlade s Božím zákonom.“ Vďaka pravidelným „službám“ sa v zbore stretávajú ľudia z rôznych osád, ktorí by sa inak kvôli rituálnej čistote/nečistote nikdy nekontaktovali (Švecová 2007:62-63,67).

Ort (2015) písal o aspektoch v zotrvaní rómskeho konvertitu v konverzii.

Medzi Rómami pôsobia aj veľké registrované cirkvi. Ľudmila Hrustičová vo svojej dizertačnej práci analyzuje misijné stratégie gréckokatolíckeho charizmatického zboru Spoločenstvo apoštola Pavla medzi Rómami v regióne Vranov nad Topľou (Hrustičová 2013). Hrustičová (2013:87) zmieňuje úspech misie medzi deťmi. Svoju evanjelizáciu tiež začali najprv cez deti a mládež, založením skautského zboru a organizovaním voľnočasových aktivít v Pastoračnom centre Rómov. Až potom zapojili do svojej evanjelizačnej činnosti dospelých.

Prvým zborníkom, ktorý sa zamerával na religiozitu Rómov je zborník *O del sa dikhel* (Kováč, Mann 2003).

V zborníku *Čačipen pal o Roma* autori sumarizujú aktivity jednotlivých cirkví a náboženskými organizácií na Slovensku a poukazujú na ich veľký no nevyužitý vplyv. V tejto kapitole autori taktiež zmieňujú pôsobenie rehole Saleziánov Dona Bosca medzi Rómami a dokonca aj saleziánske dielo na Poštárke (Jurík, Kováč In: Vašečka 2003:105). Pohľad na pastoračiu Rómov okrem iného aj z perspektívy lídrov náboženských hnutí či cirkví nám priniesol zborník *Pastorácia Rómov* (Grešková 2009).

Moja práca sa opiera o publikáciu *Boh medzi Bariérami* od autorov Tatiany Podolinskej a Tomáša Hrustiča, v ktorej títo autori zhrnuli závery z výskumného projektu SIRONA 2010 (Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou), cieľom projektu bolo zmapovať pôsobenie všetkých aktuálne pôsobiacich misií medzi Rómami na Slovensku, ďalej zmapovať formy a podoby sociálnej zmeny v rómskych komunitách, ktoré prešli náboženskou zmenou a zistiť, či táto zmena vedie aj k sociálnej inklúzii. Výsledkom výskumu SIRONA 2010 bolo, že pod vplyvom náboženských hnutí dochádza k pozitívnym sociálnym zmenám a za určitých predpokladov aj k sociálnej inklúzii. V publikácii nájdeme niekoľko prípadových štúdií z konkrétnych misií pôsobiacich v rómskych komunitách, aj saleziánske dielo na Poštárke (Hrustič, Podolinská 2010,s.82-85).

O založení a rozvoji saleziánskej misie na Poštárke a pôsobení Saleziánov medzi Rómami písal Bešenyei (2009). Nábožensko - sociálnu situáciu v osade Poštárka vo svojej prípadovej štúdií popísala Djurišičová (2003, s. 103-114). Literatúru o Poštárke rozoberiem viac v podkapitole Saleziánske dielo na Poštárke.

Podľa Atlasu rómskych komunít z roku 2019 pôsobí medzi Rómami na Slovensku 10 registrovaných cirkví : Rímskokatolícka cirkev, Gréckokatolícka cirkev, Pravoslávna cirkev, Apoštolská cirkev na Slovensku , Evanjelická cirkev augsburského vyznania, Evanjelická cirkev metodistická, Bratská jednota baptistov, Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia, Reformovaná kresťanská cirkev ,Cirkev adventistov siedmeho dňa. Medzi neregistrované cirkvi a hnutia patrí: Armáda spásy, Kresťanské spoločenstvo Milosť a Kresťanská misia Maranatha ¹. Údaje boli zbierané pomocou online dotazníka, ktorý vyplňali zástupcovia samospráv, starostovia alebo iní úradníci a zamestnanci obce (Ravasz - Kovács - Markovič 2019:24). Aj keď, ako uvádzajú autori atlasu, údaje nie sú kompletné, pretože dotazník týkajúci sa pôsobenia cirkví medzi rómskymi komunitami vykazoval viac ako 62 % odpovedí

¹ <https://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019>

„neviem“. Podľa zistení existuje 154 takých komunit, kde sú prítomné pastoračné aktivity cirkví (Ravasz - Kovács - Markovič 2019:88).

Pre porovnanie, sumár dát zo SIRONy, konkrétne z mapovacieho predvýskumu ukázal, že na Slovensku pôsobí medzi Rómami 14 registrovaných a 5 neregistrovaných náboženských hnutí. V približne 130 lokalitách prebiehajú aktívne misie a týkajú sa približne 8000 Rómov (Podolinská- Hrustič 2010:24). Údaje o počte Rómov zasiahnutých misiou zisťovali cez dotazníky odhadom lídrov náboženských hnutí a cirkví.

2. Projekt SIRONA

2.1 SIRONA 2010

Keďže sa môj kvalitatívny výskum opiera o výsledky z výskumnej správy SIRONA 2010 a niektoré otázky pre moje rozhovory som taktiež čerpala z tejto správy, rozhodla som sa celý výskum bližšie predstaviť.

V roku 2010 Ústav etnológie SAV realizoval výskumný projekt zameraný na mapovanie vplyvu pôsobenia náboženských misií na sociálnu inklúziu Rómov na Slovensku – projekt Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou (SIRONA 2010), ktorý viedli Tomáš Hrustič a Tatiana Podolinská. V rámci projektu SIRONA prebehli dva samostatné výskumy: mapovací predvýskum a kvalitatívny výskum (Podolinská, Hrustič 2010).

Cieľom mapovacieho predvýskumu bolo zmapovať pôsobenie všetkých, v tej dobe aktívnych náboženských hnutí medzi rómskymi komunitami na Slovensku (oficiálne registrované cirkvi, neoficiálne pôsobiacie cirkvi, denominácie, náboženské hnutia a občianske združenia s náboženskými aktivitami).

Kvalitatívnym výskum mal za cieľ „zmapovať formy a podoby sociálnej zmeny v rómskych komunitách, ktoré prešli náboženskou zmenou a zistiť, či táto zmena vedie k náboženskej inklúzii „(Podolinská- Hrustič 2010:10).

2.2 Ciele výskumu SIRONA

Základnú hypotézu výskumu bola postavená na predpoklade, že sociálna zmena vnímaná rómskymi aktérmi a nerómskymi spoluobčanmi, „svedkami“ sociálnej zmeny, čiže subjektívna miera sociálnej inklúzie, umožňuje vznik objektívne badateľnej sociálnej zmeny a jej prevedenie do sociálnej inklúzie Rómov do majoritnej spoločnosti na Slovensku.

Výskumníci hľadali odpovede na to: „čo všetko sa mení v živote Rómov, ktorí podstúpia náboženskú zmenu? Má táto „náboženská zmena“ dopad aj na ich sociálny život a správanie? Ako tieto zmeny vníma majoritné obyvateľstvo, ktoré žije v ich tesnej blízkosti? Vplýva náboženská zmena Rómov na ich sociálnu inklúziu?“ (Podolinská – Hrustič 2010:11)

2.3 Výskumná časť SIRONA

Cez dotazníky sa zamerali na niekoľko dôležitých oblastí histórie misií medzi Rómami. Zaujímali sa o súčasné lokality, zaniknuté misie a príčiny zániku týchto misií. Ďalej zisťovali

aké konkrétne aktivity zamerané na Rómov misie realizujú. Údaje o počte Rómov zasiahnutých misijnými aktivitami autori skúmali len kvantitikačne, odhadom zodpovedných reprezentantov jednotlivých misií. Údaje majú slúžiť len na ilustráciu významu konkrétnych cirkví a náboženských hnutí pre Rómov.

Výskumníci skúmali rolu Rómov v týchto cirkvách a hnutiach, či v daných cirkevných štruktúrach pôsobia rómski duchovní lídri, či sú Rómovia zastúpení v organizačnej štruktúre týchto hnutí, či v rámci cirkví a hnutí existujú samostatné rómske zbory (Podolinská- Hrustič 2010:26).

Hodnotiaca časť v rámci mapovacej fázy mala za úlohu zhodnotenie rómskej misie ich vlastnými predstaviteľmi, do akej miery misiu považujú za úspešnú a neúspešnú a taktiež aby zhodnotili, či má podľa nich náboženská konverzia Rómov dopad na premenu kvality ich života, ak k zmene dochádza, mali predstavitelia cirkví vymenovať oblasti v ktorých podľa nich k zmene dochádza, na základe čoho autori výskumu stanovili indikátory, ktorými sa riadili v ďalšej časti výskumu (Podolinská- Hrustič 2010:27). Indikátory, ktoré sa týkali detí a mladých som použila aj do svojich otázok na rozhovory s respondentmi.

Na kvalitatívnom výskume sa podieľalo 15 vedeckých výskumníkov a 4 študenti (Podolinská- Hrustič 2010:24). Na základe výsledkov mapovacieho výskumu v tej dobe aktívne pôsobiacich misijných hnutí medzi Rómami na Slovensku oslovili 30 cirkví alebo náboženských hnutí. Z devätnástich aktívne pôsobiacich medzi Rómami na Slovensku vybrali 15 pre kvalitatívnu časť výskumu (Podolinská- Hrustič 2010:52). V každej lokalite sa urobilo 15 kvalitatívnych rozhovorov na základe dotazníkov a 1 zúčastnené pozorovanie.

Kvalitatívny výskum bol zameraný na tri cieľové skupiny, ku ktorým boli vyhotovené dotazníky. Prvý typ bol pre skupinu náboženskí špecialisti(kňazi, pastori, misionári, duchovní). Viedol sa jeden rozhovor s hlavným predstaviteľom danej cirkvi a jeden až dva rozhovory s pomocnými predstaviteľmi (asistent, pomocný pastor, kaplán) alebo s neformálnymi lídrami (Podolinská- Hrustič 2010:52).

Druhý typ dotazníka bol pre skupinu lokálni aktívni rómski členovia cirkvi alebo hnutia. Túto skupinu tvorili väčšinou oficiálni členovia cirkvi alebo náboženského hnutia (pokrstení alebo s inak potvrdeným členstvom), takí, u ktorých konverzia ešte neprebehla (príprava, fáza čakania, záujem o krst), ale sú aktívni v náboženskom živote spoločenstva. S touto cieľovou

skupinou bolo realizovaných najmenej 5 rozhovorov. Pre svoje rozhovory som si vybrala túto skupinu respondentov, s ktorými som zrealizovala som 4 rozhovory. Ďalšie 2 rozhovory som urobila s nerómskymi animátormi zo strediska.

Tretí dotazník bol určený pre skupinu oficiálnych predstaviteľov obce a zástupcov relevantných inštitúcií v obci (starosta/ka, úradníci na úrade práce, učítelia, terénni sociálni pracovníci a ich asistenti, komunitní pracovníci) a obyvateľmi obce nerómskeho pôvodu, ktorí s Rómami prichádzali do styku, ale neboli aktívny v náboženskom živote, ani v žiadnom náboženskom hnutí. S touto skupinou boli vedené rozhovory na reflexiu pôsobenia danej cirkvi/hnutia, na ich pohľad na sociálnu inklúziu miestnej rómskej komunity. Ak bola možnosť, viedli sa rozhovory aj s lokálnymi nerómskymi príslušníkmi cirkvi a náboženskej spoločnosti, ktorá vykonáva misiu v miestnej rómskej komunite (Podolinská- Hrustič 2010:53).

Na základe svojich pozorovaní a rozhovorov mali výskumníci zhodnotiť dopady náboženskej misie na sociálnu inklúziu Rómov v danej lokalite v závere správy (Podolinská- Hrustič 2010:56).

2.4 Kľúčové zistenia výskumu SIRONA 2010

Na základe zmapovania pôsobenia v tej dobe aktívnych náboženských hnutí medzi Rómami na Slovensku umožnil výskumníkom zisťovať, nakoľko pri úspešnej náboženskej zmene dochádza aj k sociálnej zmene, ktorú autori definovali ako zmena sociálnych návykov správania. Výskumom sa zistilo, že pri náboženskej zmene, pod ktorou autori výskumu vnímajú širší kontext, takže nielen náboženskú konverziu, ale aj zintenzívnenie náboženského života a aktívna participácia v hnutí/cirkvi, dochádza aj k stabilnej zmene sociálnej, takže, ako som už vyššie spomínala k zmene sociálnych návykov správania jednotlivcov alebo určitej skupiny.

Sociálna zmena bola všetkými cieľovými skupinami respondentov (duchovní lídri, Rómovia, nerómovia z obce) vnímaná ako pozitívna, so schopnosťou sociálnej inklúzie, pretože Rómovia, ktorí prešli touto zmenou nadobúdajú pozitívne a trvalé sociálne zručnosti a kompetencie a súčasne u nich poklesnú také vzorce správania, ktoré majorita vníma ako negatívne. Tieto zručnosti a kompetencie zotrvávajú u konvertitov aj po možnom vystúpení, či pasivite voči cirkvi/ hnutiu. Vstupom Rómov do náboženskej skupiny dochádza k zmene

sociálnych sietí aj kvalita ich sociálneho kapitálu. Sociálna zmena je vtedy stabilná, keď prebieha na kolektívnej alebo komunitnej úrovni (Podolinská- Hrustič 2010:12).

2.5 Problematika výskumu SIRONA 2010

Výskumný projekt SIRONA 2010 sa stretol aj s kritikou v určitých aspektoch. Ort (2012) vo svojej recenzii vidí problém vo vyvracaní stereotypov o religiozite Rómov, ktoré výskumníci vyvracali na základe svojich poznatkov z výskumu: „Ak začneme niektoré stereotypy jednoducho vyvracať, hrozí tak nebezpečenstvo, že vyvracaním prijmem stereotyp ako relevantný a paradoxne sa tak môžeme postaviť do pozície" správne veriacich".“

Spochybňuje rozdelenie religiozity Rómov do 4 rovnocenných línií, avšak takéto delenie nemusí vždy a všade fungovať. Vo výskumnej správe abstinuje pohľad na sociálnu zmenu rómskych konvertitov z radov Rómov, ktorí nie sú príslušníci ani sympatizanti danej cirkvi alebo náboženského hnutia, čím by sa dalo lepšie sledovať dopady misie na vzťahy v komunite a komunitu celkovo. Ort si taktiež myslí, že prínosné by bol sledovať misie aj v lokalitách, kde neboli úspešné.

Lanský (2011:201-202) vo svojej recenzii výskumnej správy projektu SIRONA 2010 zmieňuje problematiku vytvárania dát výskumníkmi. Dáta, ktoré vzišli z dotazníku s rómskym konvertitom boli ohraničené predpokladaným vzťahom medzi konverziou a inklúziou, preto boli sústredené na už prebehnutú náboženskú konverziu respondenta a jej dopad na indikátory sociálnej inklúzie. Tie boli vopred pripravené výskumníkmi alebo stanovené respondentmi. Lanský predpokladá, že s veľkou pravdepodobnosťou žiaden konvertita ani veriaci s úspešnou náboženskou socializáciou by verejne nereflektoval svoju konverziu negatívne. Tvrdí, že v konverznom naratívne je život pred konverziou hodnotený negatívne a život po konverzii pozitívne, preto je nezmyselné, aby respondent výskumníkovi rozprával, že aj po konverzii „míňa peniaze na hracích automatoch“. Lanský spochybňuje výsledky výskumu, pýta sa, či výskum mohol prísť k iným výsledkom, ako k tým, ku ktorým prišiel a či je zmena, ktorú konvertiti vo svojich rozhovoroch popisujú naozaj reálna alebo len deklarovaná. Ak naozaj k sociálnej zmene došlo náboženskou konverziou, mali by byť podľa neho vylúčené iné faktory sociálnej zmeny a opačná súslednosť (najprv nastala zmena sociálna, ktorá bola zavŕšená náboženskou zmenou).

3. Témy relevantné pre hĺbkové rozhovory

V tejto kapitole predstavím témy z výskumnej správy SIRONA 2010, o ktoré sa opierajú moje rozhovory.

3.1 Pastoračný diskurz

Podľa výskumnej správy SIRONA 2010 je pastoračný diskurz efektívny nástroj sociálnej zmeny konvertitov. Popri náboženskej zmene dochádza k zmene tých indikátorov, ktoré sú akcentované v pastoračnom diskurze, ak je napríklad v pastoračnom diskurze dôraz na oficiálnosť rómskych manželstiev a birmovku narastie počet cirkevne uzavretých sobášov a birmoviek. V iných indikátoroch, napr. úžery a návykových látok sa neodrkadlí žiadna zmena. Ak sa v pastoračnom diskurze bude nástojiť na obmedzení fajčenia a alkoholu, tieto javy sa rad-radom prudko zmenia.

Ak sa pastoračná práca zacieli len na jednu skupinu, sociálna zmena sa prejaví len v tej skupine (veková, rodová). Účinok zmeny je ovplyvnený ostatnými nezmenenými skupinami komunity. Ak je pastoračný diskurz úplný a opiera sa o všetky vekové skupiny, sociálna zmena je viditeľná. Pastoračný diskurz môže zvýšiť školskú dochádzku a podnietiť k zvyšovaniu vzdelania detí aj dospelých. Vplýva aj na zvyšovanie miery zodpovedného prístupu k rodičovstvu.

V relatívne krátkom čase dokáže sociálne pozdvihnúť komunitu s využitím minimálnych úvodných nákladov, dodať konkrétne postupy ale aj vzory pre motiváciu ľudí, ktorí žijú v sociálnej núdzi (Podolinská, Hrustič 2010: 100-101). Pastoračnému diskurzu sa budem viac venovať v podkapitole 5.7 „Pastoračný diskurz v kontexte rómskych animátorov na Poštárke“.

3.2 Sociálny kapitál

Sociálny kapitál je súhrn sociálnych kontaktov, ktoré môže jedinec využiť vo svoj hmotný alebo nehmotný prospech. Svoj sociálny kapitál rozmnožuje kontaktmi s osobami, ktoré svoj (sociálny) kapitál už majú (Jandourek 2007:119). Sociológ Lin definuje sociálny kapitál ako sociálny prínos na základe prepojenia aktérov a prístupu k zdrojom v sieti alebo skupine, ktorej sú členmi (Lin 2001:19).

Sociálny kapitál sa delí podľa toho, či prináša zisk jednotlivcovi alebo skupine na individuálny a kolektívny. Koncept individuálneho sociálneho kapitálu platí v prvom rade pri výskume prístupu k vzdelaniu a mobilizácii zdrojov v rámci sociálnych sietí napr. pri hľadaní

zamestnania. V súvislosti s efektmi členstva v rôznych druhoch formálnych organizácií (občianske iniciatívy) rozlišujeme sociálny kapitál súkromný a verejný. Súkromná forma sociálneho kapitálu sa vytvára z vysokej miery dôveryhodnosti pri spolupráci v rámci jedného uzavretého okruhu ľudí, napr. rodiny, alebo členstva v dobrovoľnej organizácii. V prípade potreby určitých organizácií, ako sú napríklad extrémistické skupiny alebo mafia, dôvera zahŕňa iba vlastných členov a neprispieva k rastu všeobecnej dôvery, teda sociálneho kapitálu v celej spoločnosti (Šafr, Sedláčková 2006:25-26). Verejná forma sociálneho kapitálu sa tvorí prostredníctvom dobrovoľných organizácií, z ktorých sa okruh dôvery šíri za ich hranice (tamtiež: 26).

Putnam(2000) rozlišuje dva druhy sociálneho kapitálu na základe rôznych druhov sociálnych sietí a to: premost'ujúci (bridging) a zväzujúci (bonding). Zväzujúci sociálny kapitál (bonding) alebo exkluzívny, charakterizujú úzke kontakty medzi ľuďmi a možno ho opísať ako silné putá napr. medzi rodinnými priateľmi alebo medzi členmi rovnakej etnickej komunity (Šafr, Sedláčková 2006:27).

Premost'ujúci kapitál tvoria vzdialenejšie kontakty so slabými väzbami, ktoré majú schopnosť prekračovať spoločenské hranice. Môžu to byť aj vzťahy medzi priateľmi pochádzajúcimi z odlišných etnických skupín (Šafr, Sedláčková 2006:27). Premost'ujúce siete sú lepšie na prepojenie s externými prostriedkami a na šírenie informácií (Putnam 2000:22).

Premost'ujúci sociálny kapitál nastáva pri skúsenostiach s cudzím, v opakovaných interakciách odlišných, sociálne vzdialených ľudí. Zážitky s cudzími kultúrami zvyšujú toleranciu k rozdielnostiam a obojstranné pochopenie, obmedzujú predsudky a vo svojom dôsledku tak napomáhajú k celospoločenskej súdržnosti v modernej multikultúrnej spoločnosti, kedy sú tradičné zdroje súdržnosti ako kolektívna (národná) identita pomerne dosť vyčerpané. Zväzujúca forma naopak mnoho ráz zvyšuje inklúziu (a tým aj exklúziu) vnútri statusovo nerovných skupín (Šafr 2007:3).

Na premost'ujúci kapitál nadviazali výskumníci zo SIRONY 2010 a taktiež sa mu budem venovať aj ja v podkapitole 5.8 „Sociálny kapitál v kontexte rómskych animátorov na Poštárke“. Vo výskumnej správe sa k tejto téme tiež zmieňuje, že premost'ujúci sociálny kapitál môže byť pre sociálne vylúčeného jedinca rozhodujúci pri hľadaní cesty zo sociálnej exklúzie. Náboženské spoločenstvo pomocou viery ponúka človeku istotu v kritických životných situáciách, spoločenstvo dokáže dať primerané životné vzory, priučiť nepísaným pravidlám skupiny a skvalitniť techniky prekonávania ťažkostí. Popri tom je schopné výrazne

pracovať aj s „emocionálnymi“ (učenie vhodným formám komunikácie) a „mentálnymi“ zdrojmi (učenie čítania a písania), ktorých deficit jedinca značne znevýhodňuje v bežnom živote (Podolinská, Hrustič 2010:112-113).

4. Saleziánske dielo na Poštárke

4.1 Saleziánska spiritualita

Rehoľa s názvom Spoločnosť svätého Františka Saleského, známa hlavne ako rehoľa Saleziánov Dona Bosca bola založená v roku 1859 talianskym kňazom Jánom Boscom, ktorý bol neskôr svätorečený (Schmidt:2004:13). Táto rehoľa sa orientuje na výchovu mládeže. Don Bosco pracoval so zanedbanými chlapcami, prepustenými z väzenia, bez rodinného zázemia a sirotami v Turíne. Pochopil, že dôležité je predchádzať tomu, aby sa mladí chlapci dostali do väzenia a prišiel na myšlienku prevencie. Postupne preto vytváral pre chlapcov výchovné prostredie, ktoré nazval oratórium. Prvé oratórium založil na mieste neďaleko Turína zvanom Valdocco (Kaplánek 2012:19). Oratórium malo plniť funkciu domova, farnosti, ihriska a školy (Kaplánek 2012:20). Výchovnú štruktúru založenú na atmosfére vzťahov a vzájomnej dôvere, popísal ako Preventívny výchovný systém (Urban 2009:17-18). Preventívny systém sa opiera o prostriedky ktorými sú láskavosť, rozum a nábožnosť (Urban 2009:30).

Láskavosť je typickou črtou saleziánskeho výchovného štýlu. Je to spôsob vnímania osôb, ktorý vidí potenciál v hĺbke každého človeka. Je to schopnosť hľadania a podpory rozvoja toho bodu, ktorý je otvorený pre dobro, a ktorý sa môže stať centrom zmeny osoby. Mladý má cítiť láskavosť tým ,že je prijímaný taký, aký je (Vojtáš 2009).

Ďalším prostriedkom je rozumnosť. Rozumnosť učí vychovávateľa myslieť dopredu, predvídať, pripravovať opatrenia, poznať ciele, situáciu mladých a prostriedky na dosiahnutie cieľa. Viera v rozum mladých dáva vychovávateľovi predpoklad, že mladý je schopný porozumieť, oceniť a slobodne prijať výchovné ponuky, ktoré sledujú jeho skutočné dobro. Dôvera, ktorá je k tomu potrebná, vyžaduje, aby sa s chovancom hovorilo otvorene, úprimne, jasne s rešpektom voči jeho presvedčeniam a jeho slobodného súhlasu (Vojtáš 2009).

Náboženstvo má pomôcť mladému človeku nájsť zmysel. Ide o zmysel života, utrpenia, sveta a nájdenie zmyslu v súčasných problémoch, ktoré sprevádzajú našu dobu (Urban 2009:39; podľa Kuchař 2003:95). Dôležitým aspektom je sviatosťný život a modlitba, pretože cez ne vstupuje do výchovy Boh. Vychovávateľ by mal mladého človeka uviesť do hlbokého prežívania modlitby a sviatosť (Vojtáš 2009). Cieľom výchovy je vychovať dobrého kresťana a zodpovedného občana (Urban 2009:30).

Metódou tejto výchovy je asistencia. Je to sprevádzanie mladého človeka. Asistent by mal udržať kontakt s vychovávaným. Jeho prítomnosť je aktívna a priateľská, ale aj ohľaduplná a citlivá. Predpokladá sa, že mladí ľahšie splnia požiadavky asistenta, ak on s nimi aktívne trávi voľný čas (Urban 2009:36; podľa Kuchař 2003:100). Miesto, kde výchova prebieha je už spomínané oratórium. Oratórium má byť pre vychovávaných domovom, farnosťou, školou a ihriskom (Urban 2009:30). Podľa Bešenyeho je asistencia fyzická prítomnosť a animácia aktívna prítomnosť. Aj mojimi respondentmi rozhovorov sú práve animátori. Týmito dvoma metódami zamedzujú vplyvu nepriaznivých javov, ktoré v Rómoch bránia silám, ktoré smerujú k vyššiemu dobru (Bešenyei 2009a).

Preventívny systém uplatňujú saleziáni aj pri práci s rómskymi deťmi na Poštárke. Bešenyei(2009a) zdôrazňuje, že najdôležitejším prvkom pri práci s Rómami je „budovanie osobného vzťahu, ktorý musí byť dlhodobý, stabilný a musí mať plynulú kontinuitu.“ Saleziáni sa snažia „o otvorené, rovnocenné a úprimné vzťahy s nimi, vedieme dialóg.“

4.2 Pôsobenie Saleziánov medzi Rómami na Slovensku

Rehoľa Saleziánov pôsobí na Slovensku od roku 1924, kedy bolo založené prvé saleziánske dielo na území Slovenska v meste Šaštín (Schmidt 2004:19). V súčasnosti rehoľa Saleziánov úzko spolupracuje s občianskym združením *Domka-Združenie saleziánskej mládeže*. Toto združenie pôsobí v 29 saleziánskych strediskách, v 11 z nich však nepôsobí rehoľa Saleziánov. Cieľovou skupinou sú deti a mladí od 6 do 30 rokov, ale aj rodiny a sociálne slabší.² Domka je súčasťou európskej siete saleziánskych mládežníckych organizácií Don Bosco Youth-Net (DBYN) ale aj členom Rady mládeže Slovenska.³ V strediskách prebiehajú vzdelávacie, voľnočasové ale aj duchovné aktivity. V lete sa organizujú rôzne tábory.⁴

Medzi Rómami pôsobia Saleziáni Dona Bosca od roku 1990. Ich prvým pôsobiskom je osada Poštárka v Bardejove. Pôsobia tu od roku 1990 (Podolinská, Hrustič 2010:41). Ďalším pôsobiskom bolo sídlisko Agin mlyn v Michalovciach, kde Saleziáni pôsobili v rokoch 2004-2008 (Bešenyei 2019:41). V roku 2008 prevzali rozostavané misijné dielo na sídlisku Luník IX v Košiciach.⁵

² <https://www.domka.sk/o-domke/>

³ [tamtiež](#)

⁴ [tamtiež](#)

⁵ <https://www.lunik9.sk/salezianske-komunitne-centrum>

4.3 História vzniku strediska

O saleziánskom diele na Poštárke napísala prípadovú štúdiu Djurišičová (2003: 103-114) ako súčasť zborníku *O del sa dikhel*, ktorý bol zameraný na výskum religiozity Rómov na Slovensku, výskum viedli Arne Mann a Milan Kováč. Ďalšou publikáciou o saleziánskom diele na Poštárke je *Rómske ticho*, napísaná jeho zakladateľom, saleziánom Petrom Bešenyeim (Bešenyei 2009). Vo výskumnej správe projektu SIRONA 2010 nájdeme v kapitole 3 „Predstavenie výskumných lokalít“ súhrnnú správu o saleziánskom diele na Poštárke (Podolinská, Hrustič 2010: 82-85). Podľa SIRONy žije na Poštárke približne 1000 Rómov, z ktorých približne 300 až 500 má záujem o saleziánsku misijnú prácu (tamtiež: 82). O saleziánskom diele na Poštárke vznikol aj krátky filmový dokument z cyklu *Moja misia: Poštárska telenovela*⁶ a filmový dokument *Don Bosco na Poštárke*.⁷

Sídliisko Poštárka vzniklo v polovici 70 rokov. Tvorila ho dve paralelné ulice, jedna ulica s radovými rodinnými domami a druhá ulica s bytovkami. Rómom na Poštárke sa začal venovať katolícky kňaz Peter Bešenyei z rehole Saleziánov Dona Bosca. K misijnému pôsobeniu na Poštárke sa dostali na pozvanie rómskej rehoľnej sestry z rádu Bazila Veľkého Atanázie Holubovej (Podolinská, Hrustič 2010:82).

Pôsobenie začalo v roku 1991 postavením dubového kríža v osade. Začiatky pastorácie Rómov prebiehali na lúke a ulici, pretože nemali priestory. Stredisko sa začalo budovať v roku 1995 prestavaním starého kultúrneho domu. Pri prestavbe Saleziánom pomáhali aj miestni Rómovia. Spoločná práca bola pre nich prostriedok na vzájomné spoznávanie sa (Bešenyei 2009:26).

V zrekonštruovanej budove bývalého kultúrneho domu sa nachádza kostolík blahoslaveného Zefirína a oratórium. Oratórium tvorí pracovňa, dve klubovne, dielňa, vrátnica, herňa, posilňovňa a kuchynka.⁸ Vedľa budovy sa vybudovala garáž a ihrisko. Stredisko bolo slávnostne otvorené 15. augusta 1998 (Bešenyei 2009:28).

V roku 2001 otvorili materskú školu a v roku 2005 prvý stupeň základnej školy. O rok neskôr došlo k zlúčeniu týchto dvoch škôl a dodnes fungujú pod názvom ZŠ a MŠ blahoslaveného Zefirína (tamtiež:34).

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=Cn-2SEodyHg>

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=tIn4gAlihmU&t=61s>

⁸ <http://www.pobavi.sk/wp/postarka/o-nas/>

V roku 2020 saleziáni založili materské centrum.⁹

4.4 Činnosť v saleziánskom stredisku

Cieľom misijnej práce saleziánov bolo poskytnúť v prvom rade duchovnú pomoc Rómom, pretože duchovná bieda je podľa Bešeneyho príčinou materiálnej biedy. Uvádza, že keby najprv podali materiálnu pomoc, o tú duchovnú už potom Rómovia neprejavia záujem (Bešeneyi 2009:26). Z Bešeneyiho myšlienky vyznieva, že keby Rómovia neboli chudobní materiálne, neboli by chudobní ani duchovne.

Primárne sa Saleziáni venovali deťom na Poštárke, neskôr si uvedomili, že bez zamerania sa na rodinné prostredie dieťaťa sa nemôžu pohnúť ďalej. Svoju činnosť sa rozhodli zamerať aj na rodičov, pretože podľa Bešeneyiho rodinné prostredie znižuje výchovný efekt saleziánskej práce, čo však vyznieva veľmi paternalisticky. Saleziáni sa orientovali na sviatostný život, začali Rómov pripravovať na sviatosť manželstva, aby si potom mohli nechať pokrstiť dieťa (tamtiež:31).

Po začatí praktizovania viery rodičov detí, nastala zmena klímy v rodine aj v osade, čo znamenalo úrodnú pôdu pre katechézu. Katechéza je teda ďalšou činnosťou orientovanou na deti, prebieha v skupinkách rozdelených na chlapčenské a dievčenské, dôvodom rozdelenia Bešeneyi uvádza to, že sú tak deti viac pozornejšie (tamtiež:32). Táto činnosť prebieha v stredisku až do dnešnej doby.

Okrem vysluhovania sviatostí a prípravy na sviatosti, ďalšou duchovnou činnosťou sú nedeľné bohoslužby trikrát za týždeň, nedeľné oratórium, sviatosť zmierenia. Prebiehajú taktiež modlitby matiek a modlitby otcov. Modlitby otcov viedol až donedávna kňaz-salezián. Modlitby matiek prebiehajú samostatne. Rómovia sú tiež súčasťou ružencového bratstva¹⁰, ktoré si podľa výpovede mojich respondentov (viď ďalej) organizujú sami.

Od roku 1993 sa organizuje rómska púť v Gaboltove, ktorej sa zúčastňujú aj Rómovia z Poštárky. Koná sa vždy prvú augustovú nedeľu (Djurišičová 2003:109).

Nosnou činnosťou je aj vzdelanie, ktoré Bešeneyi na Poštárke presadzoval. V osade vybudoval základnú školu s materskou školou. Ako uvádza vo svojej knihe, za vybudovanie

⁹ <http://www.pobavi.sk/wp/postarka/2020/11/01/materske-centrum-na-postarke/> [cit. 2021-07-19]

¹⁰ Ružencové bratstvo je skupina veriacich, ktorí modlitbou ruženca vyprosujú milosti pre seba, cirkev a svet. Členom môže byť každý pokrstený katolík od 9 rokov, ktorý si vyberie jednu z foriem posvätného ruženca. Je to osobný záväzok každého člena. Členovia majú okrem modlitby ruženca aj povinnosť pravidelných spoločných mesačných stretnutí. Viac na: <https://dmc.sk/ruzencove-bratstvo/> [cit. 2021-07-19]

školy v osade ho kritizovali aktivisti, podľa ktorých vytvára separované školstvo, on to obhajuje tým, že je to legitímny krok dočasného vyrovnávajúceho opatrenia na dosiahnutie rovnosti pre znevýhodňované skupiny. Chcel pripraviť deti na to, aby neprepadávali, keď prestúpia na druhý stupeň do mesta a mohli pokračovať v štúdiu aj ďalej na učňovskej alebo strednej škole (Bešenyei 2009:34-35). Bešenyei tiež uvádza, že rodičia pochopili dôležitosť vzdelania a vďaka tomu je na Poštárke už niekoľko absolventov stredných aj vysokých škôl, na osemročnom gymnáziu v Kremnici, kam posielajú rómskych žiakov v dobe jeho pôsobenia študovalo šesť žiakov z Poštárky (tamtiež:37). To potvrdzuje aj moja respondentka Martina, ktorá spomína, že v minulosti študovali v Kremnici 10 študenti z Poštárky.

Okrem duchovných aktivít prebiehajú v stredisku aj voľnočasové aktivity. Ako uviedli moji respondenti, v stredisku prebiehali tvorivé dielne, športové turnaje, „stretká“, doučovania, rôzne výlety a v lete detské prímestské, ale aj pobytové tábory.

V stredisku funguje taktiež zbor Devleskere čhave, ktorý aktuálne vedie jedna z obyvateľiek Poštárky. Zbor spieva na omšiach, ale aj na rôznych iných akciách. Podľa výpovede mojej respondentky, ktorá je členkou tohto zboru, so zborom napríklad spievali aj premiérovi v Bratislave. Zbor bol dokonca aj na blahorečení prvého rómskeho blahoslaveného Zefirína Jimenéza Mallu v Ríme (Bešenyei 2009:42).

V minulosti tu taktiež fungoval divadelný súbor Bakitan. Ten podľa respondentky fungoval tri roky a hrali s ním predstavenia po celom Slovensku.

V stredisku aktuálne pôsobia traja saleziáni a dvaja zamestnanci, približne pätnásť rómskych a desiatka nerómskych animátorov.

4.5 Závěry SIRONy z výskumu na Poštárke

Podľa záverov z výskumnej správy SIRONA 2010 (Podolinská, Hrustič 2010:82-85), saleziáni hodnotili svoje pôsobenie ako efektívne, aj keď by mohlo byť podľa nich ešte efektívnejšie.

Saleziánska misia je zameraná na deti, na ich náboženskú výchovu a zmysluplné trávenie voľného času. Saleziáni sa tiež snažia vzbudzovať záujem o vzdelanie. To však nie je dostatočné, myslia si, že by sa tieto aspekty dali podporovať aj v domácom prostredí a mimo priestorov strediska. V práci s mládežou a dospelými obyvateľmi Poštárky sa im nedarilo, pretože nedokázali u týchto skupín udržať záujem o náboženstvo, v tomto videli svoje najväčšie obmedzenia, čo je vzhľadom ku koreňom rehole paradox, keďže rehoľa saleziánov

sa venuje hlavne chudobnej mládeži. Možnosti odstránenia tohto problému sú podľa saleziánov v kontinuálnej výchove a práci s deťmi od škôlky až po dospelosť, a v účinnom venovaní sa starším deťom po odchode na druhý stupeň.

Podľa výsledkov z výskumnej správy SIRONA 2010 náznaky zmien badať u generácie, ktorá bola podchytená už v detstve. Jednak je to cirkevné uzatváranie sobášov, ale aj citlivejší prístup k deťom a uvedomenie si potreby vzdelania. Veľký význam hrá aj základná škola na Poštárke, avšak podľa saleziánov by nebolo vhodné zriadiť školu aj s druhým stupňom, pretože deti potrebujú kontakt s majoritou.

Isté pozitívne zmeny, ktoré sa v osade udiali, ako napríklad vykorenenie úžery, nepovažujú za výsledok svojej práce.

Najvýraznejšou zmenou je podľa nich stúpajúci záujem o vzdelanie. Rodičia sú ochotní dať svoje deti na internátnu školu do Kremnice aj napriek tomu, že sa tradične kladie dôraz na rodinné vzťahy. Po prvotnom nadšení z príchodu saleziánov a dostavbe kostola nastal úpadok v záujme o náboženstvo.

Rómovia, ktorí hodnotili pôsobenie saleziánov pozitívne, so saleziánmi spolupracujú. Rómovia vidia problém misie v tom, že saleziáni nedokážu podchytiť dostatok ľudí a udržať si už nadobudnutých členov. Domnievajú sa, že je to preto, lebo na Poštárke je stále dominantnejší vplyv rodiny a prostredia ako saleziánov. Napriek tomu si myslia, že saleziáni toho urobili pre Rómov na Poštárke veľa a nahrádzajú štátne orgány.

Ako najväčšiu zmenu Rómovia vnímajú to, že sa darí udržať formálne prejavy viery, hlavne sviatosti ako je krst, prvé sväté prijímanie, birmovanie, sviatosť manželstva aj u tých, ktorí nie sú v náboženskom živote veľmi angažovaní.

Ďalšou zmenou uvádzali rómski informátori zmenu v správaní (menej konfliktný a kultivovanejší prejav), zmenu v prístupe ku vzdelaniu (ochota posielat' deti na internátnu školu do Kremnice) a zmena v osobnej hygiene a starostlivosti o deti. Pozitívne hodnotenou aktivitou sú podľa Rómov aj modlitebné skupiny, ktoré fungujú bez priameho vplyvu saleziánov.

Problém vidia dospelí Rómovia v tom, že misia je zameraná na deti. Myslia si, že by sa situácia zmenila, keby saleziáni pracovali aj s dospelými, ktorí by náboženstvo prenášali aj na svoje deti.

5. Hĺbkové rozhovory v teréne

Rozhovory som realizovala v osade Poštárka tri dni, kedy som nahrávala rozhovory s rómskymi animátormi v saleziánskom stredisku, ale aj s ľuďmi, ktorí sa do rozhovoru spontánne pripojili. Avšak aj títo ľudia boli v minulosti alebo aj v súčasnosti aktívni v stredisku. Nestretla som nikoho, kto by stredisko vôbec nenavštevoval. Popri tom som viedla rozhovory s nerómskými animátormi, ktorí pôsobia alebo v minulosti pôsobili v stredisku. Rozhovory so saleziánmi sa mi nepodarilo zrealizovať. Chcela som zistiť ich reflexiu animátorstva rómskych animátorov, čo to podľa nich mladým Rómom dáva do života, stanovisko ku konfliktu s animátormi (viď nižšie), reflexiu úspechu a neúspechu ich misie, zhodnotenie aktuálnej situácie ich misie. S informátormi som sa zoznámila v rámci letných táborov na Poštárke, kde som robila dobrovoľníčku v rokoch 2018 a 2019, jednu nerómsku respondentku poznám už dlhšiu dobu aj mimo saleziánskeho strediska na Poštárke.

5.1 Metodológia

Svoje rozhovory som realizovala na základe hodnotiacej časti v rámci mapovacej fázy projektu SIRONA, ktorá mala za úlohu zhodnotenie rómskej misie ich vlastnými predstaviteľmi, do akej miery misiu považujú za úspešnú a neúspešnú a taktiež aby zhodnotili, či má podľa nich náboženská konverzia Rómov dopad na premenu kvality ich života, ak k zmene dochádza, mali predstavitelia cirkví vymenovať oblasti, v ktorých podľa nich k zmene dochádza, na základe čoho autori výskumu stanovili indikátory, ktorými sa riadili v ďalšej časti výskumu (Podolinská- Hrustič 2010:27).

Svoj výskum som realizovala prostredníctvom polo-štruktúrovaných rozhovorov. Ako metodická príručka k tvorbe rozhovorov mi slúžila publikácia *Doing interviews* (Kvale 2009). Základné otázky som mala vopred pripravené. Rozhovor som so súhlasom respondentov nahrávala na diktafón. Bol vedený v slovenčine. Respondentov som sa spýtala, či chcú aby som publikovala pod ich menom alebo anonymne. Rozhovory som nahrávala so štyrmi rómskymi animátormi, dvoma mladými mužmi a dvomi mladými ženami a ďalšími ľuďmi, ktorí do rozhovorov vstupovali. Ďalej som nahrála rozhovor s dvomi nerómskymi animátorkami, ktoré na Poštárke pôsobia už niekoľko rokov.

Rómskych animátorov som si vybrala ako hlavných respondentov mojich rozhovorov, pretože v stredisku prežili väčšinu svojho života, aktivity v stredisku dobre poznajú, na realizácii niektorých z nich participujú a na základe toho dokážu reflektovať úspech alebo neúspech misie „zvnútra“, ako úspešné sú aktivity misie a aké sú vzťahy medzi jednotlivými aktérmi misie. Avšak, rómski animátori neposkytnú perspektívu „zvonka“, v mojej práci absentuje reflexia úspechu či neúspechu misie od nekonvertitov, ktorí aktivity misie nenavštevujú a s misiou ani nesympatizujú.

Rozhovor sa týkal troch okruhov: detstvo v saleziánskom stredisku, animátorstvo v saleziánskom stredisku a reflexia pôsobenia saleziánov. Svoje otázky som koncipovala na základe dotazníkov zo SIRONy, ktoré boli adresované rómskym konvertitom (Podolinská-Hrustič 2010:124-125). Riadila som sa aj setom sociálnych indikátorov výskumu (tamtiež: 96-98), z ktorých som vybrala indikátory najviac relevantné pre deti a mladých. Ďalším oporným bodom bola podkapitola „Pastoračný diskurz“ (tamtiež: 100-101), v mojich rozhovoroch ma zaujímalo, na aké aspekty života u detí a mladých saleziáni cieľia svoj pastoračný diskurz.

Zaujímalo ma tiež, či návštevnosť strediska rozširuje u rómskych detí a animátorov aj ich sekundárne sociálne siete, do ktorých sa Rómovia zapájajú vďaka náboženským hnutiam nielen na regionálnej úrovni, ale aj nadregionálnej úrovni (tamtiež:106).

Vo výskume SIRONA 2010 sa potvrdilo, že ak u konvertitov dôjde k vnútornej identifikácii s cirkvou či náboženským hnutím, vstupujú do jej štruktúry a vyhľadávajú formy aktívnej participácie, ktoré im skupina ponúka (tamtiež:107). Saleziánske stredisko ponúka mladým Rómom funkciu animátora a mňa zaujímalo, čo bolo motiváciou pre mojich respondentov, aby sa stali animátormi.

Ďalej som sa zamerala na tému sociálneho kapitálu. Otázky ohľadom sociálneho kapitálu som postavila aj na „premost'ujúcom kapitály“ a teda, či dochádza u detí a animátorov v stredisku ku kontaktu s „vyššou sociálnou triedou“ a či tento kontakt má vplyv na ich sociálnu inklúziu. Svoje otázky som tiež smerovala na to, aké zdroje môžu rómski animátori v stredisku získať. Na záver som každý rozhovor v krátkosti zhrnula a dala priestor respondentovi na doplnenie. Otázky rozhovorov prikladám ako prílohu k svojej práci.

5.2 Pozícia výskumníka

Ako som už vyššie spomínala, na Poštárke som v minulosti robila dobrovoľníčku na letných prímestských táboroch dva roky za sebou. Miesto, kde som sa rozhodla zrealizovať výskum som teda už poznala. Moji hlavní respondenti, rómski animátori, ma osobne poznali už pred realizáciou výskumu, takže získať si respondentov pre rozhovor pre mňa nebol problém. S respondentmi som sa vopred dohodla, že prídem nahráť rozhovory. Mali tak ku mne väčšiu dôveru, jedna respondentka ma pozvala aj priamo do bytu svojej sestry, kde prebehol rozhovor. S ostatnými respondentmi som nahrávala rozhovory priamo v saleziánskom stredisku. V minulosti som ako dieťa taktiež navštevovala aktivity v jednom saleziánskom stredisku, takže saleziánske prostredie do určitej miery poznám.

5.3 Obmedzenia výskumníka

V realizácii mojich rozhovorov ma najviac obmedzovala pandémia covid19. Svoje rozhovory som musela zrealizovať za relatívne krátky čas, z dôvodu nejistej pandemickej situácie. Mohla som ich realizovať až po uvoľnení protipandemických opatrení. Počas výskumu som do osady každý deň dochádzala, s cieľom nahráť rozhovory. Keďže som do osady dochádzala pešo a úplne sama, bála som sa o vlastnú bezpečnosť a bola som závislá na rómskych animátoroch, ktorých osobne poznám, čo ma do istej miery limitovalo v kontakte s inými obyvateľmi osady. Rozhovory som viedla v slovenčine, čo mohlo byť príčinou, že niektorí respondenti úplne nedokázali vyjadriť svoje myšlienky a niektoré otázky od nich vyžadovali prílišnú reflexiu a nedokázali vyjadriť odpoveď na ne. Žiaľ, nepodarilo sa mi nahráť rozhovory so saleziánmi, ktorí voči mne prejavili nezáujem a v čase mojej prítomnosti na Poštárke sa so mnou osobne nestretli.

Okolnosti mi nedovolili zotrvať dlhšie ako tri dni, preto som sa na ďalšie veci dopytovala prostredníctvom video-hovoru. Keďže ide o respondentov, ktorí aktívne participujú na chode saleziánskeho strediska, ich vnímanie misie je skôr pozitívne.

5.4 Respondenti

S respondentmi som sa osobne poznala z letných prímestských táborov z rokov 2018 a 2019, na ktorých som robila dobrovoľníčku. Na základe toho som si vybrala konkrétnych štyroch rómskych animátorov zo strediska, s ktorými som viedla rozhovory. S dvomi mladými ženami a dvomi mladými mužmi. Niektorí z nich si nepriali publikovať prácu s ich menom, takže mená týchto osôb zmením. Pre doplnenie a nahliadnutie na výpovede respondentov zo

strany nerómov, som urobila rozhovory s dvomi nerómskymi animátorkami zo strediska, ktoré som taktiež osobne poznala predtým, z letných táborov na Poštárke.

V saleziánskom stredisku na Poštárke podľa výpovedí respondentov aktuálne pôsobí 15 rómskych animátorov, traja chlapci a 12 dievčat vo vekovom rozmedzí 15 až 30 rokov a desať nerómskych animátorov vo vekovom rozmedzí 15 až 27 rokov. Animátorom sa stávajú mladí Rómovia počas prípravy na sviatosť birmovania, to znamená približne v pätnástich rokoch. Rómski animátori počas školského roka pomáhajú pri príprave prvoprijímajúcich, ďalej pomáhajú na „stretkách“, v lete pre deti pripravujú prímestský tábor, na ktorom majú na starosti skupinku detí a stanoviská s úlohami pre deti.

Prvou respondentkou je Lucia. Lucia má 30 rokov, vyrastala na Poštárke, jej rodičia, hlavne otec sa podieľal na výstavbe kostola. Stredisko začala navštevovať vo svojich desiatich rokoch. Bola k tomu vedená aj rodičmi, ktorí so saleziánmi spolupracovali. Keď bola malá, základná škola na Poštárke ešte nefungovala, takže navštevovala základnú školu v Bardejove a neskôr študovala na strednej odbornej škole, taktiež v Bardejove. V minulosti Lucia pracovala ako asistentka učiteľa na základnej škole na Poštárke, v súčasnosti opatruje svoju starú mamu.

Ďalším respondentom je Adam. Adam má 20 rokov, študuje na strednej škole. Do strediska sa dostal ako dieťa cez základnú školu na Poštárke, spolu s ostatnými spolužiakmi začal navštevovať „stretka“.

Martina je tretou respondentkou. Martina má 26 rokov, študuje na strednej škole a do strediska sa dostala po tom, čo sa jej rodina presťahovala z Bardejova na Poštárku. Mala vtedy okolo 14 rokov. Avšak Martina bola v kontakte so saleziánmi ešte pred príchodom na Poštárku. Navštevovala totiž so svojou rodinou farnosť spravovanú saleziánmi. Pri citácii z jej rozhovoru som ju označovala iniciálou M.

Posledným rómskym respondentom je Jozef. Jozef sa narodil v Humennom a ako malé dieťa sa presťahoval spolu s matkou za otcom na Poštárku. Má 21 rokov, momentálne príležitostne pracuje na „fuškách“ v zahraničí, ale aj na Slovensku. Navštevoval strednú školu, ktorú však po roku zanechal. Ako dieťa začal podobne ako Adam, navštevovať „stretka“ spolu s ostatnými spolužiakmi zo školy.

Mária je nerómska animátorka, má 25 rokov, má ukončenú liečebnú pedagogiku a v stredisku pôsobí od svojich štrnástich rokov. Pochádza z Bardejova. Saleziánov navštevuje od prípravy

na prvé sväté prijímanie. Keď mala 14 rokov, oslovili ju, či nechce ísť vypomáhať ako animátorka na prímestský tábor na Poštárku.

Kristína je ďalšia nerómska animátorka, má 23 rokov, v stredisku pôsobí od svojich osemnástich rokov, aktuálne je v piatom ročníku na magisterskom štúdiu. Pochádza z neďalekej dediny. V stredisku má na starosti hlavne doučovanie.

5.5 Detstvo v saleziánskom stredisku

Saleziánske aktivity sú podľa výskumnej správy projektu SIRONA 2010 hlavne zamerané na deti, kvalitné trávenie ich voľného času a náboženskú výchovu (Podolinská – Hristič 2010:83). Začiatky detí v saleziánskom stredisku sa rôznia. Niektorí sa dostali do strediska vďaka základnej škole, iní cez rodinné väzby. Podľa respondentky Márie, deti začínajú navštevovať stredisko vďaka základnej škole, kde ich k návšteve strediska motivujú: *“...tým, že tam je škola, aj tam sú už podchytené, tam sú vedené, lebo vlastne keďže tú školu majú saleziáni, tak je to z veľkej časti už aj dosť automatické. Že už proste potom aj pokračujú ďalej aj v kostole a ďalej aj v oratku, ale potom napríklad aj, keď sú rómski animátori, tak oni ich pritiahnu:, ved’ príď na stretko, prečo nechodiš na stretko? Prečo nechodiš k saleziánom?”*

Aj Adam navštevoval Základnú školu bl. Zefirína na Poštárke, vďaka čomu začal navštevovať s celou triedou aj „stretká“ v stredisku. „Stretká“ viedli rómski aj nerómski animátori. Podľa Adama stretká navštevovalo 20 až 25 detí a boli zmiešané, takže na ne chodili chlapci aj dievčatá spolu.

Jozef sa dostal do strediska cez sestru Atanáziu, keď ešte chodil do školy na Poštárke, ktorá ich brávala vystupovať na vianočné akadémiu v stredisku a veľmi sa mu to zapáčilo, tak začal do strediska chodiť.

Respondentky sa do strediska dostali vďaka rodinným väzbám. Martina sa presťahovala z mesta na Poštárku, kde okrem rodiny nikoho nepoznala. Cez sesternice, s ktorými sa kamarátila sa dostala do strediska a začala navštevovať „stretká“. Luciu priviedli do strediska rodičia, ktorí so saleziánmi spolupracovali. Jej otec pomáhal pri výstavbe strediska a školy. Mala asi 10 rokov, keď začala navštevovať stredisko. Na ich príklade sa ukazuje dôležitosť kontinuity práce.

Adam okrem „stretiek“ navštevoval aj krúžky „šikovné ruky“ a kuchársky krúžok, ktoré boli jeden alebo dvakrát do týždňa. Ďalej to boli pobytové tábory, na ktoré chodili mimo osadu

Poštárka do oblasti Medvedie. Martina hrala v divadelnom súbore, spievala v zbore, chodila so saleziánmi na výlety a ako tvrdí, nikdy nebola doma. Jozef navštevoval rôzne aktivity: „stretká“, krúžky, hokej, tábory, kam chodil so svojimi spolužiakmi a ďalšími deťmi z iných tried. Najviac sa mu páčili pobytové tábory. So saleziánmi chodil aj na výlety po celom Slovensku.

Lucia navštevovala „stretká“, prípravy na prvá sväté prijímanie a birmovku. Najviac sa jej páčila aktivita „orató“, čo je v podstate voľná zábava po omši, kedy sa deti hrajú rôzne hry. Luciu najviac bavilo „kalčeto“¹¹. Lucia zmieňuje podobne ako Martina, že v „orató“ bola nonstop a aspoň nesedela doma.

Na „stretkách“ respondenti spoznali nerómskych animátorov z „Vinbargu“¹². Popri nerómskych animátoroch, spoznali aj rómskych animátorov, ktorých predtým poznali len z videnia.

Adam si myslí, že jeho detstvo sa odlišovalo od detstva ostatných detí práve v tom, že niektorí prestali študovať a nešli na strednú školu. Jeho rovesníci prestali stredisko navštevovať po prvom sv. prijímaní a niektorí po birmovke. Myslí si, že to bolo preto, že na nich dorazila puberta a chceli si viac užívať, prestali dodržiavať pravidlá v stredisku. Aktuálne navštevujú stredisko len dvaja Adamovi rovesníci. V stredisku si našiel kamarátov s ktorými trávil každý deň a nestretával sa s tými „zvonka“, ktorí do strediska nechodili. Kamarátstva mu vydržali doteraz.

Detstvo v stredisku dalo Adamovi aj duchovný rozmer: *„Určite niekedy keď som bol dieťa, tak som neveril až tak, ale potom už hej. Som toho Ježiša nepoznal až tak, že existuje, potom už keď som bol väčší, som chodil na stretká, mali sme duchovné obnovy, cvičenia, som ho spoznal viacej a určite by som sa za to nikdy nehanbil.“*

Rómski animátori sa dostali do strediska vďaka návšteve základnej školy zriadenej saleziánmi, alebo cez rodinné väzby, keď niekto z rodiny už stredisko navštevoval, alebo so saleziánmi spolupracovali. Stredisko bolo pre rómskych animátorov miestom množstva zdrojov. Aktivity v stredisku im dali možnosť zmysluplne tráviť voľný čas, nebyť len „doma“ alebo „na osade“, nadobudnúť nové zručnosti vďaka krúžkom a turnajom, zlepšiť si prospech

¹¹ Stolný futbal

¹² Saleziánske stredisko v Bardejove

v škole vďaka doučovaniu, spoznať viac svojich rovesníkov, rómskych ale aj nerómskych animátorov. V stredu si vybudovali základňu kamarátov. Taktiež im to dalo určitý duchovný rozmer, poznať viac katolícku vieru a prehĺbiť prežívanie viery.

5.6 Animátorstvo v saleziánskom stredu

Vo výskumnej správe SIRONA 2010 sa potvrdilo, že ak sa konvertita identifikuje s náboženským hnutím, vstupuje do jeho štruktúry a vyhľadáva formy aktívnej participácie. Oboznamuje sa s pozíciami a rolami daného hnutia, je odhodlaný investovať svoj voľný čas k priučeniu sa novým zručnostiam a právomociam, ktoré od neho cirkev alebo hnutie vyžaduje (Podolinská – Hrustič 2010:107-108.). Animátorstvo je istá podoba aktívnej participácie na chode stredu. Je to dobrovoľnícka činnosť, takže nie je platená. Animátor musí mať za sebou aspoň rok prípravy na birmovku. Musí byť účastný na chode stredu. Animátorstvo je v poslednej dobe už „samozrejmosťou“, ako uvádza moja respondentka, je to plynulé prechádzanie od detských aktivít k animátorstvu. Animátori majú aj vlastné formačné stretnutia. Rómski animátori majú na starosti prípravu letného tábora: scény, stanovišťa a skupinku detí, ktorú majú na zodpovednosť počas celého tábora. Počas školského roku pomáhajú so „stretnutiami“ a prípravou detí na sviatosť prvého svätého prijímania, pri príprave na birmovku a v nedeľu dávajú pozor na tzv. „orátok“, čo je voľná zábava po nedeľnej sv. omši, kedy sa deti môžu hrať v stredu rôzne hry. Aktuálne pôsobia v stredu šesť rómskych animátorov. Sú to dvaja chlapci a štyri dievčatá. Na tábore vypomáha približne 15 rómskych animátorov. Okrem venovania sa deťom, má byť animátor pre deti aj dobrým príkladom.

Adam sa stal animátorom, keď mal 16 rokov. Animátormi sa stávajú mladí Rómovia, ktorí sa prihlásia na birmovku. Už vtedy vypomáhajú na táboroch. Svoju motiváciu, prečo sa stal Adam animátorom popisuje takto: „*Chcel som byť. A čo ma motivovalo? Tak to, že bol tábor a ja som chcel byť, ja som chcel tiež byť animátor a som nebol, tak som chcel byť animátorom. Aj to asi, že som chodil stále tu do kostola a bol som medzi nimi a tak.*“ Ukazuje sa tu dôležitosť kontinuity práce. Mnohé projekty zamerané na prácu s Rómami v marginalizovaných komunitách sú dočasné¹³, Rómovia v nich potom nemôžu nadväzovať, u

¹³ <https://karpatskanadacia.sk/granty/program-rozvoja-romskych-komunit/> [cit. 2021-08-10]
<https://www.partizanske.sk/projekt-cesty-romov-romano-drom-a-podporne-projekty.phtml?id3=45395> [cit.2021-08-10]
<https://www.minv.sk/?konzultacne-platformy> [cit. 2021-08-10]

saleziánov je situácia opačná, deti a mladí Rómovia zapadajú do stabilného systému, do ktorého sa môžu zapojiť, a taktiež vidia iných, ako to tiež dokázali.

Martina si nepamätá, čo ju motivovalo ísť za animátorku. Páčili sa jej aktivity v stredisku, to, že sa im saleziáni venovali a časom začala viac premýšľať o Bohu. Teraz vníma animátorstvo tak, že to robí preto, lebo Boh to od nej chce. Jednou z motivácií je aj určitá prestíž animátora. Mať nejakú funkciu, s ktorou sa spájajú určité benefity. Obedovanie v stredisku počas prímestského tábora, kedy deti odchádzajú na obed domov, ale animátori ostávajú na obed v stredisku. Ďalej je to napríklad animátorský výlet, kedy rómski aj nerómski animátori idú na jednodňový výlet napríklad do iného mesta.

Jozefa motivovali kamaráti k tomu, aby sa stal animátorom. Lucia mala 15 rokov, keď sa stala animátorkou. Bolo to po jej birmovke. Rovnako ako ostatní animátori, aj Lucia má svoju vlastnú motiváciu, prečo sa rozhodla byť animátorkou: „*Čo ma motivovalo? Ta byť trošku inou, ako tu v osade sa stáva ťažko dobrou, dobrým človekom, pretože tu je veľa ľudí, ale robia napriek, že ...prосто veľa zla tu je. A tak to ma viedlo k Bohu, že by som nebola jak tí ostatní, ale trošilinku lepšia.*“ Luciinou motiváciou je vymedzenie sa voči prostrediu, z ktorého pochádza.

Animátorov na práci najviac baví to, že môžu vytvárať aktivity, ktoré robia deťom radosť. Animátorstvo ich určitým spôsobom naplňa: „*Robíš to gvôli tomu, že ťa to naplňa, že ťa... Že keď spraviš napríklad dobro pre toho druhého, cítiš sa dobre, cítiš sa šťastne, že juj ja som spravila a cíti sa šťastne, že juj ja som spravila a on sa smeje, že spraviš maličkosť a ten človek sa smeje. Že ani by si nepovedala, že ja som mu pomohla? Jak som mu pomohla? Že ty nevieš, že si mu pomohla. A on cíti z teba také dobro, vieš? A to ma naplňa vieš, že dakedy z maličkosti je také obrovské šťastie, vieš?*“ (M.)

S prácou animátora sa viažu aj konflikty, ktoré sú prirodzenou súčasťou fungovania spoločnosti. Aj medzi animátormi dochádza ku konfliktom, hlavne medzi rómskymi a nerómskymi. Najčerstvejším bol jeden konkrétny konflikt z minuloročného tábora, ktorí zmienili takmer všetci rómski aj nerómski animátori. Bol to konflikt s nerómskou animátorkou z vedenia tábora. Rómskym animátorom sa nepáčilo, že tento rok má na starosti tábor ona a nie salezián otec Jozef, ako to bývalo po iné roky a odmietali ju ako autoritu: „*A raz bola, no my sme sa začali hádať, no my sme hovorili, že ju tak neberieme. A raz tam bola aj taká hádka, že dačo povedala animátorom, tam bolo dačo...tak my sme si to vyjasnili, že my ju tak neberieme, že ona je tu naša dajaká vedúca, že my berieme stále, že je Jožko, a že ona*

nám nebude na tábore rozkazovať a že prečo ja mám byť ako animátorka na slnku s deťmi a ona, ja ju nikdy nevidím, že je na tábore na ora... na tom ihrisku. Ona je vždycky zavretá v oratku a podáva veci. A my sme sa tak hádali, že aj my to môžeme robiť. Ako podávanie vecí. Že ona je tam v chládku a my sme celý deň s deťmi. Vieš, to nie je len tak byť s deťmi na to aj ty si na slnku, smädná si a teraz tie deti ťa... Toto decko chce vodu, toto decko chce ísť na wecko a ty všade musíš ísť s ním. Ty musíš ísť všade s ním. A to ťa dakedy, to máš dakedy nervy a ona si tam sedí, že proste sme jej povedali a ona hovorila, že tak si to... Sme mali hádku a ja hovorím...A tam bolo také rozhodovanie potom, že sme museli mať gvôli nej také stretká s Jožkom.“ (M.) Je zaujímavé, ako Rómovia citlivo vnímajú nerovnováhu moci. Saleziáni prechovávajú k rómskym animátorom paternalistický prístup, ktorý sú rómski animátori schopní akceptovať, len pokiaľ majú dôveru v saleziánov a ľudí, ktorí im pomáhajú. Ak sa však z ich vzťahu s saleziánmi vytratí dôvera, môžu sa aktivity javiť úplne inak. Saleziáni sa stávajú tými, ktorí vychovávajú a Rómovia cítia, že majú obmedzené možnosti. Podobný konflikt býva aj s nerómskymi animátormi, ktorí prichádzajú do strediska z iných organizácií na výpomoc s prímestským táborom. Rómskym animátorom vadí, keď im títo „prišielci“ rozkazujú čo majú robiť, prípadne im dávajú podradnejšie úlohy: „Proste bolo to také, že majoritným animátorom sa dávalo napríklad počítať a nám sa dávalo zametať, niekedy. A na toto som mal nervy. Že v čom majú iní oni rozum, že neštudujeme, my to nevieme vypočítať?“ (Adam) Rómskym animátorom vadí aj nerovnomerné rozdelenie úloh, keď im nerómski animátori nedajú robiť zložitejšie úlohy, pretože podľa nich ich nedokážu zvládnuť. Tento konflikt vzniká aj preto, ako reflektujú nerómske animátorky, že rómski animátori nedokážu prevziať úplnú zodpovednosť za svoje úlohy v stredisku: „Častokrát majú problém s dostupnosťou informácií aj keď teraz je to už lepšie. Častokrát je aj plánovanie táborového dňa pre nich problematické, že nemajú takú predstavu rozložiť si ten deň a predstavu ako to spraviť, možnože aj také nerealistické veci vymyslia, že potrebujú niekoho, kto by ich tak povedol, ale tak jemne (Mária). Nerómski animátori reflektujú, že väčšiu zodpovednosť za plánovanie a chod aktivít preberajú práve oni a viac sa na príprave aktivít „nadrú“ a keby to nechali celé na rómskych animátoroch, nič by z tábora nebolo. Rómskym animátorom zazlievajú, že ich považujú za privilegovaných a tých, ktorí „rozkazujú“. Ak rómski animátori chcú byť na „úrovni s nimi“ majú prevziať väčšiu zodpovednosť. Na tomto príklade opäť vidno nerovnocenné pozície dvoch skupín animátorov, kde je skupina nerómskych animátorov, tých, ktorí preberajú zodpovednosť a udávajú pokyny

čo sa ide robiť nadradená nad skupinou rómskych animátorov, ktorým ostáva počúvať pokyny a robiť to, čo je im nariadené.

Rómski animátori potrebujú za svoju prácu uznanie. Keď nie je dostatočné, vnímajú to veľmi negatívne. Aj čo sa týka konfliktu s vedúcou tábora, mali pocit, že je docenená viac ako oni. Konflikt sa nakoniec vyriešil tým, že animátori dostali na výber, buď sa udobria s danou nerómskou vedúcou tábora, alebo na tábor viac neprídu. Animátori jej dali za pravdu, uznali ju za vedúcu tábora, aj keď podľa ich výpovedí veľmi neochotne a iba na oko, pretože vedeli, že ďalší rok už na tábore nebude.

Rómovia, ktorí nenavštevujú saleziánske stredisko, vnímajú rómskych animátorov podľa ich výpovedí v dnešnej dobe neutrálne. Respondenti zmieňujú len pár prípadov, kedy sa im niekto vysmieval, ukazoval na nich prstom za to, že navštevujú stredisko. To, ako ju vnímajú Rómovia, ktorí do strediska nechodia, závisí podľa Martiny od jej vlastného prístupu k ostatným: „...*tak tu musíš vieť tak, jak ty gu nim sa správaš, tak oni ku tebe. Ja som tu s každým zadobre, jako, že ja nikoho nee, že s každým sa rozprávam, neignorujem, hej, že napríklad prejde dakto sa so mnou porozpráva, ja sa s ním porozprávam hej?*“ Martina viackrát zdôrazňovala, že si nerada priznáva status animátorky, ako tej, ktorá rozkazuje a kričí na deti. Snaží sa byť pokorná a byť milá k deťom a byť za dobre so všetkými, aj s ľuďmi mimo strediska.

Animátorstvo u mojich respondentov nemá veľký vplyv na vzťahy v rodine. Martinina rodina vníma animátorstvo pozitívne. Jej mama sa pozná so saleziánmi dlhé roky, pretože jej v minulosti pomáhali zohnať si bývanie a prekonať osobné problémy. Preto saleziánom dôveruje a svoje dcéry, tak ako aj Martinu do strediska k saleziánom púšťala. Bola rada, že trávia zmysluplne svoj čas, že sú s kňazmi a pomáhajú. Martinine sestry taktiež navštevujú stredisko, spievajú v zbore a zúčastňujú sa modlitieb matiek.

Lucia už v súčasnej dobe nemá rodičov, obaja zomreli, ale Luciiini súrodenci stredisko taktiež navštevujú, jej brat a sestra sa zúčastňujú modlitieb otcov a modlitieb matiek. S tým, že Lucia pôsobí v stredisku ako animátorka teda nemajú problém. Jozefova mama má zase negatívny postoj k synovej angažovanosti v stredisku. „*Tak lebo ona tiež vidí, ako sa (saleziáni) chovajú k nám. Mama stále mi hovorí: ‚Nechod tam, načo tam chodíš, keď sa takto k vám správajú. Že, môžeš ísť k deťom aj bez nich.‘ No aj tak chodievam, zoberieme si loptu, ideme na ihrisko, zahrajeme si.*“ Jozefa napriek nesúhlasu zo strany matky v stredisku držia najmä

kamaráti, ktorých si v stredisku našiel a s ktorými sa kamaráti aj mimo strediska, pretože s inými Rómami, mimo svojej rodiny, neudržiava kamarátske vzťahy.

Stredisko je pre mojich respondentov miestom pozitívnych životných vzorov. Či už sú to bratia saleziáni, alebo rómski či nerómski animátori a farníci. Adam našiel svoj vzor v osobe kostolníka Alexandra Petu. Adamovi sa páčilo, že je pobožný a žije slušným životom.

Ukončil strednú školu. Jozef berie za svoj vzor otca Teodora, páčilo sa mu, ako pristupuje k ľuďom a že vo svojom prístupe nerobí rozdiely medzi Rómami a nerómami. Lucia považuje za svoj vzor otca Jožka. Vážila si na ňom to, že k nej aj ostatným Rómom prechovával rešpekt a venoval sa im. Pre Martinu boli vzorom dvaja saleziáni: otec Teodor a otec Jožko. Páčila sa jej na nich pokora, to že pomáhali chudobným a vždy dodržali svoj sľub.

Vďaka animátorstve nadobúdajú mladí Rómovia aj určité zručnosti. Je to napríklad schopnosť prekonávať sa: „...*na tábore sa mi stalo tak, že ma vytočil chlapec a som mu chcel vylepiť, ale som nemohol.*“ (Adam) Situáciu potom vyriešil radšej napomenutím dieťaťa, ako bitkou.

Animátorstvo naučilo rómskych animátorov aj nepísaným pravidlám, ako sa správať v spoločnosti strednej triedy: „*Vieš žiť na osade je ťažké, napríklad to som sa naučila, rozprávať potichu, nie vrieskať. Lebo na osade nemáš ticho, ale vždy je hluk...*“ Ďalej je to zodpovednosť, to, že animátori preberajú na aktivitách zodpovednosť za iné deti. Popri skúsenosti s výchovou detí je animátorstvo pre niektorých inšpiráciou, ako vychovávať v budúcnosti vlastné deti: „*No tak by som sa snažila vychovať dobre svoje vlastné deti. Že ako ja som niečo dávala tým cudzím, tak niečo by som dávala svojim vlastným. Z toho, že by boli slušní, inteligentní, vzdelanie že by mali a ... Prosto byť dobrým človekom...zodpovedným.*“ (Lucia) Cez saleziánske aktivity sa tiež učia spoznávať seba, ľudí okolo a Boha.

Adam si myslí, že vďaka animátorstve sa zlepšil v tom, že sa nehanbí za svoju vieru: „*To, že napríklad niekedy som sa aj ja hanbil na ulici sa modliť a sa prežehnať a teraz keď som animátor, tak nie. Sa nehanbím.*“ Animátorstvo ho naučilo chápať vieru vo väčšej hĺbke: „*Nie, tak zľahka som ju bral, ale teraz už nie. My sme šli úplne do tej hĺbky tej viery...*“ Myslí si, že keby nebol animátorom, nemal by takú veľkú vieru. Saleziáni ho teda priviedli bližšie k Bohu: „*...že sme mávali tie stretká a tam sme sa o tej viere bavili a on (kňaz) nám vysvetľoval, my sme sa pýtali...s tým som to spoznal viacej.*“

Vďaka návšteve strediska sa dostali aj mimo osady Poštárka, ako animátori navštevovali so strediskom animátorskú školu v iných mestách na Slovensku, kde spoznali aj nerómskych animátorov. Okrem toho, každý rok spoznávajú nových nerómskych animátorov aj priamo na

Poštárke, ktorí zvyčajne prídu pomáhať v lete na tábor. V niektorých z nich nájdú aj kamarátov, s ktorými sa kontaktujú mimo strediska. Lucia vďaka saleziánom navštívila dokonca aj zahraničie. Bola v Taliansku na blahorečení pápeža Jána Pavla II. a vo Francúzsku v Lurdoch, hovorí, že sama by do zahraničia nikdy nešla.

Animátorstvo rómskych animátorov naučilo pozerat' sa na život inak, cítiť zodpovednosť nielen za svoj život, ale aj za iných. Pri plánovaní táborov, tvorbe scénok sa učia pracovať s časom, spolupracovať v tíme, kde už nezáleží len na ich názore, ale musia sa naučiť akceptovať názory iných. Práca s deťmi v stredisku im dáva vzor a inšpiráciu, ako vychovávať v budúcnosti vlastné deti. Animátorstvo ich učí prekonávať sa v náročných situáciách, ktoré so sebou táto činnosť prináša. Taktiež zvyšuje mladým Rómom ich vlastnú sebahodnotu, tým, že majú určitú funkciu v stredisku a zodpovednosť. Cítia dôležitosť vzdelania a toho, aby boli zamestnaní, viacerí z mojich respondentov študujú, alebo už vyštudovali strednú školu. Tí, ktorí neštudujú, pracujú. Animátori sa však v stredisku stretávajú aj s pocitom nerovnocenných pozícií a paternalistickým prístupom saleziánov a nerómskych animátorov. Keď je balans rovnocenných pozícií narušený, dochádza ku konfliktom a narušeniu dôvery medzi rómskymi animátormi a saleziánmi, alebo animátormi z majority.

5.7 Pastoračný diskurz v kontexte rómskych animátorov na Poštárke

Pastoračný diskurz je vo výskumnej správe SIRONA 2010 rozdelený na dva druhy. Inkluzívny pastoračný diskurz, ktorý rešpektuje aj iné náboženstvá a vedie k náboženskej tolerancii. Náboženský líder motivuje veriacich k súčinnosti aj s nečlenmi náboženského spoločenstva. Autori výskumu tvrdia, že tento typ diskurzu môže byť nápomocný pri sociálnej inklúzii s vylúčenými jednotlivcami alebo skupinou.

Exkluzívny diskurz zdôrazňuje exkluzivitu jednej náboženskej skupiny alebo náboženského názoru. Vedie k vytváraniu uzavretých náboženských skupín, vedie k náboženskej neznášanlivosti a môže podnecovať napätie medzi členmi pôvodne homogénnych komunit. Vymedzené formy takýchto skupín vedú k sociálnej exklúzii svojich členov (Podolinská-Hrustič 2010: 160). Výskumníci z projektu SIRONA vo svojich odporúčaniach uvádzajú, že pastoračný diskurz by sa mal vyhnúť exkluzívnemu pastoračnému diskurzu a skôr klásť dôraz na inkluzívny pastoračný diskurz (Podolinská- Hrustič 2010: 13). Popri náboženskej zmene dochádza k zmene tých indikátorov, ktoré sú akcentované v pastoračnom diskurze (Podolinská- Hrustič 2010: 100).

Pastoračný diskurz v saleziánskom stredisku na Poštárke sa týka prevažne náboženstva a vzdelania. Aktivitami pre deti, ktoré prebiehajú v stredisku sa saleziáni snažia priblížiť deťom a mladým vieru, presnejšie katolícke náboženstvo a jeho hodnoty, viesť ich k uzatváraniu sviatostí a každodennému praktizovaniu viery: „*Vnášajú vieru do tých aktivít, akože prijmu dieťa, ktoré nie je úplne veriace, ale Rómovia väčšinou sú, majú takú svoju vieru, ale musíš rátať s tým, že sa budeš modliť ráno, večer, alebo na konci stretka na začiatku stretka, kde sa začína tábor sú ranné modlitby, potom je omša, že vnáša sa do toho tá viera. Že nie je to také, že by sa to zanedbalo, ale ja si myslím, že to je podstatné, že si to udržať. Je to proste charizma saleziánov, a keby od toho upustili, že možno sa tým vyznačujú.* „Náboženstvo“ je aj jedným z pilierov preventívneho systému Dona Bosca (vid' kapitola 5.1), ktorého hlavnými aspektmi je práve modlitba a sviatostný život. „*Tak akože duchovno je fajn, mať vieru a poznať Boha tak. Ja si myslím, že hej, ale môže prísť ten moment, kde si povedia že čo je dôležitejšie, že idem tu kvôli pánu bohu a keď mam za to takúto odmenu tak je to fajn. Ale môže ich to aj učiť, že nič v živote nie je zadarmo. Oni veľakrát čakajú, že všetko dostanú, a pritom život takýto vôbec nie je. Čo si neodpracuješ to nemáš. Takže majú aj takýto príklad.*“(Mária) Animátorka Mária opäť naznačuje paternalistický prístup saleziánov a nerovnosť pozícií, pretože Mária sa týmto štýlom vyjadruje o svojich kolegoch, rómskych animátoroch.

Deti a mladých, ktorí stredisko navštevujú vedú k prijatiu sviatostí ako je prvé sväté prijímanie, či birmovka. Pred uzatvorením sviatosti prvého svätého prijímania prebieha ročná príprava, pri birmovke dvojročná príprava, na ktorej sa učia základy katechizmu. Každý z mojich respondentov má uzatvorenú sviatosť krstu, prvého svätého prijímania a birmovky. Uzatváranie sviatostí na Poštárke je v dnešnej dobe bežné.

Každá saleziánska aktivita má náboženskú tematiku: “*Oni vždycky začínajú modlitbou aj končia a aj na tých aktivitách majú nejaký kúsok vždy z tej viery. Vždy im o niečom (animátor) porozpráva tam.*“(Adam) Aj „stretká“, ktoré deti navštevujú vždy obsahujú nejakú náboženskú tematiku.

Letné tábory bývajú taktiež v náboženskej téme, väčšinou o biblickej postave, alebo o svätom, ktorý má slúžiť pre deti ako vzor: “*...ved' my máme stále tábory, ako o veriacich, ved' vieš, že napríklad bol tábor o Márii, že není tábor napríklad o Pikachu, alebo dákych tých z rozpráviek, ale stále je tak, teraz bude o Bakhite¹⁴tábor. Takže stále dávame takých, alebo*

¹⁴ Bakhita je prvá svätá afrického pôvodu, pochádzala zo Sudánu

čo sú blahorečení. Anku¹⁵ sme mali na tábore, že chceme, aby vedeli aj o iných veriacich ľudí, čo boli. Tých dávame na tábor, že by sa dozvedeli, kto je Bakhita, že by vedeli v budúcnosti, Bakhita bola toto a tak.“ (M.)

Animátori sú si vedomí dôležitosti sviatostí a dbajú na to, aby deti a mladí sviatosti nezneužívali, ako tvrdí sestra mojej respondentky, bývalá animátorka: *“... že ja som už vedela napríklad, že čo oni robia. Že ty si bola s tým, ty si robila to, tak už som ich nepúšťala na spoved’.*“ *“... „Vieš tak, vieš, že oni nehovorili pravdu. Len išli a brali tu oplátku jak keby nič. Hovorím, načo ideš na spoved’, keď vyjdeš vonku a zase toto bude?”*

Saleziáni kladú dôraz aj na vzdelanie. Aj vo výskumnej správe projektu SIRONA 2010 sa uvádza, že saleziáni sa snažia vzbudzovať a udržovať záujem o vzdelanie u detí (Podolinská-Hrustič 2010:83). V stredisku prebiehajú doučovania, ktoré deťom pomáhajú s tými predmetmi, v ktorých majú nedostatky. Doučovania prebiehajú po skupinkách štyri dni v týždni. V každej skupinke sú dvaja nerómski animátori a tri deti. S deťmi animátori opakujú to, čo im nejde v škole, hlavne písanie, čítanie a počítanie. Okrem toho majú aj doplňujúce vzdelávacie aktivity, kedy deti učia napríklad určovať čas na hodinkách alebo určovať druhy stromov. Stredisko je vďaka doučovaniu a rôznym iným aktivitám miestom, kde deti nadobúdajú mentálne zdroje a učia sa novým zručnostiam.

Nerómska animátorka Kristína, ktorá pomáha pri doučovaniach si taktiež myslí, že vzdelanie je jedným z hlavných aspektov, na ktorý kladú pri svojej práci dôraz: *„Aj si myslím, že sa kladie taký dôraz na hej, no, na to štúdium, že to je základ a že majú na to, aby mohli študovať ďalej. (...) ... vzdelanie určite aj tým, že tam majú tú školu, aj tým, že v nej pôsobia, že tie doučovania fungujú.“* Saleziánska škola na Poštárke predstavuje veľký význam vo vzdelávaní detí, zároveň, ako uvádzali aj moji respondenti je táto škola prepojením detí so strediskom, keďže väčšina detí navštevuje stredisko vďaka základnej škole.

Pastoračný diskurz sa zameriava aj na formáciu animátorov. Saleziáni učia mladých Rómov zodpovednosti za seba, ale aj za druhých, tým, že rómskym animátorom dávajú určité úlohy, ktoré majú na starosti. Či už je to príprava tábora, alebo skupinka detí na tábore, na ktoré musia dohliadať.

¹⁵ najnovšia blahorečená na Slovensku

Pastoračný diskurz vykazuje isté známky exkluzivity: „*Pomohlo mi to v tom (návšteva strediska), že som nepil, nerobil som problémy doma, ako vidím druhé deti robia, chodil som do školy(...)*“ (Jozef) Toto je istý druh konverzného naratívu, ktorý zmieňuje aj Lánský (2011:201-202). Konvertita utvrdzuje sám seba v správnosti nastúpenej cesty. Jozef prechováva stereotypný pohľad k tým, ktorí na danú cestu nenastúpili.

Pastoračný diskurz v saleziánskom stredisku na Poštárke je cielený na vzbudzovanie záujmu o náboženstvo, vzdelanie, zároveň zmysluplné trávenie voľného času detí. Pastoračný diskurz v stredisku na Poštárke teda nie je úplný, najviac je zameraný na skupinu detí, preto je misia úspešná hlavne u detí. To, či pastoračný diskurz v saleziánskom diele má inkluzívnu alebo exkluzívnu formu neviem s určitosťou povedať, pretože moji respondenti sú konvertiti a aktívni participanti na chode misie, takže mi chýba pohľad na túto tému zo strany nekonvertitov. Je to téma širšieho a dlhšieho terénneho výskumu.

5.8 Sociálny kapitál v kontexte rómskych animátorov na Poštárke

Sociálny kapitál je súhrn sociálnych kontaktov, ktoré môže jedinec využiť vo svoj hmotný alebo nehmotný prospech. Svoj sociálny kapitál rozmnožuje kontaktmi s osobami, ktoré svoj (sociálny) kapitál už majú (Jandourek 2007:119). V tretej kapitole som zmieňovala teóriu premost'ujúceho kapitálu, ktorý sa hromadí opakovanými interakciami s ľuďmi zo sociálne vzdialenej spoločenskej triedy. V SIRONE sa pri sociálnom kapitále taktiež zmieňuje náboženské spoločenstvo, ktoré dokáže priučiť nepísaným pravidlám, poskytnúť vhodné životné vzory a zlepšiť techniky prekonávania ťažkostí a vie pracovať s mentálnymi a emocionálnymi zdrojmi, ktoré sú potrebné pre každodenný život (Podolinská, Hrustič 2010:113).

5.8.1 Premost'ujúci sociálny kapitál (vzťahy s vyššou spoločenskou triedou)

Ako som už zmieňovala v kapitole 3, premost'ujúci sociálny kapitál nastáva pri skúsenostiach v opakovaných interakciách s odlišnými, sociálne vzdialenými ľuďmi. Zážitky s cudzími kultúrami zvyšujú toleranciu k rozdielnostiam a obojstranné pochopenie, obmedzujú predsudky a vo svojom dôsledku tak napomáhajú k celospoločenskej súdržnosti v modernej multikultúrnej spoločnosti (Šafr 2007:3). Vďaka návšteve strediska deti a mladí nadväzujú vzťahy s novými ľuďmi mimo ich rómskej komunity, okrem saleziánov hlavne s mladými nerómami z majority.

„Tak my sme boli ako partia, ako nerómskych som tam spoznala a Majku, Ad'ku, Kiku, ved' všetkých animátorov! Teba. [smiech] A tak postupne noví, každý rok stále nových a doteraz

sme spolu. Však aj teraz s tebou sedím.“ (M) Stredisko je miesto, kde majú rómski animátori možnosť spoznať mladých nerómov z celého Slovenska, ktorí v lete prichádzajú vypomáhať na tábory. Rómski animátori sa zúčastňovali animátorskej školy mimo Poštárky, kde tiež nadväzovali vzťahy s nerómskymi animátormi: *„Tak každý rok sme chodievali na animaci... škola animátorov do Žiliny, do Popradu sme boli v Bystrici a boli aj bieli aj my a nebol nijaký problém, takže boli sme po skupinkách a tam sme sa rozprávali vyvíjali, že jak to vidíme my jak to vidia oni a tak.*“ (Lucia)

Stredisko na istý čas prepája svety mladých Rómov a nerómov z Bardejova, je to miesto, ktoré im umožňuje vzájomne sa spoznať pretože za iných okolností by sa zrejme nikdy nespoznali a nespriatelili. *„...že ich (nerómskych animátorov) dovedli tu a že sme sa tak mohli porozprávať, spoznať, lebo inak oni by sa s nami neporozprávali, že keď sa len stretieme v meste, vieš?“* (Jozef)

Niektorí rómski animátori udržiavajú s nerómami vzťah aj mimo strediska: *„No, doteraz hej, alebo ja napíšem napríklad im a oni napíšu mne. Dáme si výlet, ideme tu? Majke, keď, poznáš Majku Š., už teraz K., pozvala ma na svadbu, teraz má malú R. a pozvali ma na krstiny. Berú ma tak, že som malina teta. Že ako rodinu, hej.“* (...) *Že nerobia rozdiely, že ty si Rómka, tak proste som jej teta, R., posielajú mi fotky malej a proste že nerobia rozdiely, aj Kevin je super, nikdy nerobili rozdiely on chodil...teta ma pozvala, Majkina mama ma pozvala na 50tku, teraz bude mať 50tku.(...) Ma pozvala na to, čo sme mali...krst malej R. A Majka bude mať budúci rok svadbu s Marekom. Takisto som už pozvaná. Proste tak no. Dievčatá čo z Videsu¹⁶ píšú, chcú mať výlety s nami. Prídu na tábor, tešia sa už na tábor, takže tak.*“ (M.) Takéto pozvania fungujú aj opačne, kedy Martina pozvala na oslavu animátorky k sebe domov.

Deti a mladí majú možnosť dostať sa za hranice svojej osady vďaka výletom, pobytovým táborom a športovým turnajom, na ktoré ich saleziáni brávajú. Niektorí sa dokonca vďaka saleziánom dostali aj do zahraničia: *„Keď sú napríklad turnaje, tak vlastne keď idú hrať na turnaj futbal alebo volejbal, tak ostatné tímy spoznávajú, aj nerómske deti. Alebo s Lunikom. Často to bolo už také prepojenejšie, za čias Jožka Knappa, že chodili na Lunik, alebo z Lunika sem. Alebo si pamätám za čias Maroša Drahoša, on robil také dni zeferínove, tak prišli aj z Plaveckého Štvrtku k nám spievať, tak to bola trošku taká výmena.*“ (Mária)

¹⁶ Misijná organizácia sestier saleziánok, ktorá vyslala mladých na krátke misie, od minulého roka aj na Poštárku.

Prepojenia s inými rómskymi komunitami napríklad zmieňovaným Luníkom podľa respondentov neboli veľmi úspešné.

Vďaka saleziánom spoznávajú rómski animátori okolitý svet. Okrem výletov po Slovensku a pobytových táborov mimo Poštárky sa niektorí dostali aj do zahraničia: „*Som bola v Taliansku na blahorečenie toho papeža, boli sme v Lurdoch. A ja by som sama z osady nikdy nebola, neišla do Lúrd, alebo do Talianska a tak... “(…)“ ...prосто od východu do za...na západ a tak sme to išli, vďaka saleziánom.“ (Lucia)*

Aj nerómski animátori cez animátorstvo spoznávajú Rómov a rómskych animátorov. Animátorku Kristínu veľmi oslovuje ich temperament, povaha a to, že vedia v dobrom prekvapiť aj potešiť človeka. Taktiež sa cítila prijatie, keď začala pomáhať v stredisku. Avšak u nerómskych animátorov aj napriek dlhoročnej práci pretrváva určité stereotypné vnímanie Rómov:“ *Zatiaľ čo Róm je, ja neviem atómová bomba, strašne energický, živelný a je to presne, čo sme sa rozprávali to dospievajúce pohlavné, ktoré je už skôr a oni sa ich snažia napchať do takej nejakej krabičky a proste to nefunguje, že ich sa takto nedá napchať.“(Mária)*

Ako vidíme z výpovedí animátorov, stredisko na Poštárke umožňuje deťom a mladým kontakty s nerómskymi animátormi priamo v stredisku, ktoré však môžu pokračovať aj mimo priestorov strediska a osady. Vďaka výletom a turnajom majú možnosť spoznať ľudí z majority a okolitý svet. Stredisko je do určitej miery pre rómskych animátorov zdrojom premost'ujúceho sociálneho kapitálu. To, či nadobudnutý premost'ujúci sociálny kapitál rómskych animátorov vedie zo sociálnej exklúzie neviem s určitosťou povedať. Výpovede respondentov sa mi zhodujú s teóriou, ktorú zmieňuje Šafr (2007:3), že zážitky s cudzími kultúrami zvyšujú toleranciu k rozdielnostiam a obojstranné pochopenie, obmedzujú predsudky. Rómski animátori reflektovali pri vzťahoch s nerómskymi animátormi hlavne to, že vďaka priateľstvám ich viac spoznali: „*pozerám na nich inými očami, že sú to takí ľudia ako aj my.“ (Jozef)* Na vzťahoch s nerómskymi animátormi moji respondenti oceňujú kontakt, rovnosť a možnosť vykročiť z izolácie, avšak predsudky hlavne od nerómskych animátorov sú vo výpovediach stále prítomné. Nemyslím si, že kontakt medzi týmito dvoma skupinami odbúrava vzájomné predsudky, ale aspoň nabáda k vzájomnému pochopeniu a tolerancii.

5.8.2 Stredisko ako miesto zdrojov

V stredisku deti ale aj animátori dokážu nadobudnúť zdroje, ktoré sú v domácom prostredí zanedbávané. Vo výskumnej správe SIRONA sa zmieňuje teória, že keď sociálne vylúčený človek nedisponuje dostatkom zdrojov, ani nie finančných ale skôr v celkovo nemá dostatok zdrojov (emocionálnych, mentálnych a duchovných, životných vzorov a znalosti nepísaných pravidiel danej skupiny), nachádza sa v sociálnom ohrození. Výskumníci správy túto teóriu vzťahujú na tematiku misijného pôsobenia náboženských hnutí a tvrdia, že ak sa človeku budú pridávať „, len finančné zdroje a zároveň sa neošetrí nedostatok ostatných zdrojov, môže byť takáto pomoc neefektívna. Naopak, ak sa konkrétnemu človeku ponúkne pomoc najprv vo forme „mentálnych“ a „duchovných“ zdrojov, zároveň sú ponúknuté „pozitívne životné vzory“, daného človeka priučíme „nepísaným pravidlám“ inej sociálnej skupiny a zlepšíme „techniky prekonávania ťažkostí“, takáto pomoc môže byť efektívna“ (Podolinská- Hrustič 2010:110-111 podľa Payne - DeVol - Dreussi Smith 2010 : 17).

5.8.3 Vzťahy a životné vzory

Každý jedinec má svoj životný vzor. Človek sa učí emócie najmä od svojich životných vzorov. Ak sa chce človek posunúť z jednej spoločenskej vrstvy do druhej, potrebuje niekoho, kto pochádza z danej triedy, aby pôsobil ako jeho životný vzor a priučil ho nepísaným pravidlám (Payne - DeVol - Dreussi Smith 2010 : 19). Rómske deti, ale aj rómski animátori stretávajú v stredisku nových ľudí, pochádzajúcich zo strednej triedy. Saleziáni, ale aj nerómski animátori, sa môžu stať pre deti a mladých v stredisku pozitívnymi vzormi a naučiť ich nepísaným pravidlám strednej spoločenskej triedy. Vzťahy, ktoré nadviažu v stredisku, sú iné ako tie, ktoré majú v domácom prostredí, od ľudí v stredisku cítia deti a mladí záujem: „Zažijú tam iný prístup niekedy. Že majú doma rodičov, ktorí sú možno že aj alkoholicy a zrazu vidia že, aha veď oni napríklad nepijú. Alebo že niekto má o mňa záujem. Že doma na nich kašľú a zrazu sa ich pýtajú, ako sa máš, čo všetko... že môže sa zmeniť potom aj ich správanie.“ (Mária)

„My sme mali stretká, ale to sme boli deti, vieš, akože nás tam to lákalo. Toto nás tam lákalo, že dakedy ti poviem pravdu, ani tá omša nás tak nelákala, než to hranie sa...Že sa nám venovali, no.“ (M) Rómski animátori oceňujú na vzťahoch so saleziánmi najmä to, že sa im venujú a zaujímajú sa o nich, okrem toho je to aj zmysluplné trávenie voľného času:“ že nie sme doma, že nemusíme chodiť po Poštárke, ale môžeme byť tam s nimi.“ Bešenyei (2009a) taktiež zdôrazňuje, že najdôležitejším prvkom pri práci s Rómami je „budovanie osobného

vzťahu, ktorý musí byť dlhodobý, stabilný a musí mať plynulú kontinuitu.“ Ďalej uvádza, že saleziáni sa snažia o otvorené, rovnocenné a úprimné vzťahy s Rómami, vedú s nimi dialóg, avšak z výpovedí mojich respondentov vyplýva, že im momentálne takýto typ vzťahu so saleziánmi chýba.

Ľudia v stredisku môžu slúžiť aj ako pozitívne vzory, ktoré deťom a mladým ukážu nepísané pravidlá strednej triedy: „...aj z toho praktického hľadiska, aby videli, že sa dá žiť aj lepšie, aj v lepších podmienkach, aj slušnejšie...Ale že im dokážu takým tým...mne sa páči tá ich saleziánska charizma, akou pristupujú k ľuďom. Čiže oni si ich dokážu tak získať, aj tých Rómov a možno takým nenápadným spôsobom ich trochu premieňajú k lepšiemu, že možno to nie sú úplne nejaké viditeľné zmeny, ale u len keď sa dokážu správať slušnejšie, už len to je taký prínos.“ (Kristína) Aj táto výpoveď ukazuje, hoci je trochu generalizujúca a paternalistická vo vzťahu k životu v osade, že Saleziáni sú taktiež pre deti a mladých vzorom, z ktorého čerpajú nepísané pravidlá strednej triedy.

5.8.4 Emocionálne zdroje

V SIRONE sa tiež zmienujú emocionálne zdroje (Podolinská - Hrustič 2010: 111). Autori publikácie *Mosty z chudoby* zdefinovali zdroje, ktoré sú potrebné pre život jedinca v spoločnosti a bez ktorých sa ocitá v chudobe. Jedným z najdôležitejších zdrojov sú emocionálne zdroje. Autori ich zdefinovali ako schopnosť ovládať sa v nepríjemných situáciách, zvoliť adekvátne emocionálne reakcie a neuchyl'ovať sa k seba-poškodzujúcemu správaniu. Táto schopnosť sa prejavuje vytrvalosťou, húževnatosťou a realizáciou samotných volieb. Emocionálne zdroje sú zo všetkých vzorov najdôležitejšie, pretože dávajú možnosť jedincovi oslobodiť sa zo zabehnutých vzorcov. Ak sa chce jedinec posunúť do vyššej sociálnej vrstvy, musí zastaviť „banku citovej pamäte“ lebo nové nepísané pravidlá sú úplne iné, ako tie, ktoré doteraz poznal. Potrebuje k tomu húževnatosť, kým si nové pravidlá neosvojí a začne sa v nich cítiť dobre. Vytrvalosť je dôkazom toho, že jedinec má svoje emocionálne zdroje, ktoré čerpá zo svojich životných vzorov (Payne - DeVol - Dreussi Smith 2010 : 17-18).

V stredisku sa deti a mladí učia ovládať svoje emócie, hlavne v nepríjemných situáciách: „...ak sa napríklad dostanú do nejakej vyhrotenej situácie, do afektu, alebo keď je nejaká bitka, tak si môžu povedať, že aha, že teraz už proste reag...No v afekte asi nie, že zoberie zodpovednosť za svoje činy a že keď má také nové hodnoty, tak možno že toho človeka nedobije, nepôjde do bitky, lebo je si toho vedomý, že život má nejakú svoju hodnotu, a že bol

by z toho mohol mať aj nejaký ten problém a mať že asi aj také svedomie si budujú možno trošku...“ (Mária)

Animátorstvo učí rómskych animátorov k sebaovládaniu hlavne vďaka práci s deťmi, ktorá je často aj psychicky náročná. Je to napríklad ovládanie svojich emócií v hneve: *„Akože viac som hrešila na veci aj normálne na Boha a teraz ja ti nepoviem nič, ja ti nikdy nevyslovím, jak by som ti povedala nadávku, že ty p, alebo tak, ale nikdy na Boha alebo na Pannu Máriu ti nevyslovím, nikdy v živote nič. Tak naučilo ma to, aj keď ja veľmi nehreším, my nehrešíme ale nadávame, tak iba sebe zo srandy...Tak ja to viem ovládať.“ (M.)*

Rómski animátori reflektujú, že ich animátorstvo prácou s deťmi naučilo ovládať sa, voliť primerané emocionálne reakcie v problematickej situácii. Miesto bitky dieťa radšej napomenú. Svoje emócie ovládajú aj pri konfliktoch a hneve. Bolo to vidieť aj pri konflikte s nerómskou vedúcou tábora. Respondentom bolo povedané, že ak si konflikt s vedúcou tábora nevyriešia, nebudú môcť ďalej participovať na tábore: *„Takže sme to dajak doonačili, že proste sme klamali, že dobre máš pravdu, je to jasné, dobre, buď čo chceš buď, som povedala Danke, dobre si tá vedúca, aj ostaň vedúcou a tak.“* Konflikt sa im nejakým spôsobom podarilo urovnať jej uznaním za vedúcu tábora. Z tábora však mohli odísť, avšak aj na tejto situácii vidno, že sa rozhodli prekonať, naďalej na tábore vytrvať a pomáhať, aj napriek aspektom, ktoré im na vedení tábora vadili.

5.8.5 Mentálne zdroje

Mentálne zdroje sa v publikácii *Mosty z chudoby* definujú ako schopnosť mať duševné predpoklady a získané schopnosti ako je čítanie, písanie, počítanie nutné pre bežný život. Tieto zdroje umožňujú jedincovi prístup k informáciám a vďaka tomu aj sebestačnosť (Payne - DeVol - Dreussi Smith 2010 : 17). O tento koncept sa tiež opierajú aj vo výskumnej správe SIRONA 2010 (Posolinská – Hrustič 2010:111). Ako som už spomínala v kapitole 7.3 „Pastoračný diskurz“, saleziáni zameriavajú svoju prácu s deťmi okrem iného aj na vzdelanie. Realizujú ho vďaka materskej a základnej škole, ktorú na Poštárke vybudovali. V stredisku sa potom realizujú doučovania, ktoré pomáhajú deťom s tým učivom, ktoré im nejde.

V stredisku ich môžu okrem aktivít zameraných priamo na vzdelanie niečo nové naučiť aj iné, napríklad herné aktivity: *„Majú výplň času tie deti a veľakrát ich môžu tie aktivity niečo naučiť, ak sú tak ciele tie aktivity, ako aj herné aktivity ich môžu niečo naučiť. Môžu mať zážitok zo športu, môžu mať zážitok z výletu keď idú niekam, z tábora, napríklad tie deti žijú celý rok z tábora, čo tam zažijú. Podľa mňa majú aj také senzorické vnemy zlepšené, alebo*

keď sa tam napríklad také šikovné ruky, tak aj motorické zručnosti môžu byť, no a tak sa aj viacej socializujú vlastne. Môžu sa dostať aj do takej spoločnosti vlastne inej ako je osada.“
(Mária)

Okrem mentálnych zdrojov, nadobúdajú deti a mladí v stredisku aj určité sociálne zručnosti, ktoré sú jedným z indikátorov sociálnej inklúzie. Moji respondenti tiež zmieňovali návštevu krúžkov „šikovné ruky“ či kuchársky krúžok a športové krúžky, ktoré u nich rozvíjali kreativitu, jemnú a hrubú motoriku a predstavivosť. Rómski animátori disponujú mentálnymi zdrojmi, z ktorých nejaké nadobudli, alebo zdokonalili v saleziánskom stredisku.

5.9 Vzťahy so saleziánmi

Náboženský líder sa nevenuje Rómom len po duchovnej stránke, ale jeho práca je komplexná. V praxi rieši problémy produkované sociálne vylúčenou komunitou. Môže fungovať ako sociálny pracovník, psychológ či manželský poradca. Rómski konvertiti sú preto na náboženského lídra silno naviazaní. Cez jeho osobu vnímajú autoritu celej cirkvi (Podolinská-Hrustič 2010:48-49). V záveroch o Poštárke sa tiež píše o osobnosti zakladateľa saleziánskej misie Petrovi Bešenyeim, ktorý bol aj po odchode z Poštárky stále medzi Rómami „prítomný“ a každý ďalší kňaz-salezián priradený na Poštárku sa bude musieť vyrovnávať s jeho metódami a autoritou.

Rómski animátori majú so saleziánmi dobré vzťahy. Dokážu si ich veľmi obľúbiť, no zároveň ich berú ako autoritu. Saleziánom nikdy netykajú, ako je to v majoritných strediskách, pretože by to mohlo narušiť ich autoritu. Oslovujú ich oslovením „otec“. Bližšie to vysvetlila respondentka Mária: „...na Poštárke, alebo aj na Luniku a v takýchto strediskách po väčšine vykajú saleziánom, kvôli tomu, že by stratili akúkoľvek autoritu a podľa mňa by bol ten vzťah taký, podľa mňa si aj udržiujú trošku, že som autorita a že ja ti hovorím, čo bude a takto a nebudeš mi skákať po hlave.“ Tu sa opäť ukazuje téma nerovnosti prístupu saleziánov k Rómom. K tomuto aspektu mi chýba vyjadrenie samotných saleziánov, z akého dôvodu sa líši prístup k rómskym deťom a mladým, ktorí im musia vykať a nerómskym deťom a mladým, ktorí im môžu tykať.

Niektorí saleziáni sa svojou charizmou stávajú pre rómskych animátorov vzorom. Veľkým vzorom bol pre animátorov nedávno odídenny kňaz Jozef Knapp. Vážia si ho pre jeho citlivý prístup, súcit a pokoru a preto, že animátori od neho cítili o nich záujem: „Že sú pokorní, chcú s nami to, že keď dačo organizuje, že kto chce, alebo sme mu hovorili, že Jožko, však dajme si nejaký výlet, on sa nám hanbil povedať, že , aj keď dakedy sme videli že, keď sme išli, keď

bola tá, keď sme mávali tú silvestrovskú oslavu a tu s nami bol do rána. A videli sme...A on na druhý deň musel vstávať na omšu, vieš? A ráno a dakedy sme hovorili, mi tam bolo ľúto, že: „Jozko, ideme domov, veď musíte vstávať, a on tak pokorne, že: „nie, v pohode, ja vstanem, potom si pospím,. Že on bol taký veľmi dobrý, neviem on je zlatý človek. Neberieme ho len za kňaza, ale zároveň je náš kamarát.“ (M.) Nerómski respondenti s humorom povedali, že vždy je najlepší ten salezián, ktorý práve odišiel. Aktuálne je to teda Jozef Knapp. S kňazmi majú rómski animátori silné vzťahové väzby, preto preradenie kňaza do inej farnosti berú veľmi ťažko. Avšak aj ďalší kňazi, ktorí v minulosti na Poštárke pôsobili dodnes v spomienkach animátorov rezonujú. Spájajú sa im s zážitky, ktoré s kňazmi prežili, aj to, keď nejaký z kňazov pomohol ich rodine, alebo niekomu z komunity. Martininej mame pomohol otec Bešenyei získať sociálny byt v meste, pomáhal so zariadením bytu. Luciiemu chorému otcovi kňaz- salezián poskytoval duchovnú podporu. Martina tiež reflektuje vnímavosť k odlišnej finančnej situácii rodín: „Deti teraz prvo-prijímajúce, čo takí chudobnejší, čo nemali ako oslavovať, ta už im otec Teodor spravil do sály také občerstvenie ,nie? Zakúsok mali...“ (M.) Vzťahy s odídenými saleziánmi čiastočne pretrvávajú: „(...)Že spomíname, že nie teraz, že otec Bešenyei už není tu, že ho už nebudeme spomínať. Otca Teodora spomínajú, tie vieš, keď má narodeniny, napíšeme na Facebook, alebo zapálime sviečku zaňho v kostole. Že takí, že my si spomenieme, teda spomíname, napríklad odišiel nám Jozko, my ho neprestaneme mať, že odišiel, už ho nemám v srdci. My ho všetci máme na Poštárke v srdci, že proste príde on tu, porozpráva, že sme radi, že on chodí tu ku nám...“ (M.) Niektorí odídení saleziáni doteraz chodia Rómov na Poštárku navštevovať.

Aktuálne sú vzťahy medzi rómskymi animátormi a saleziánmi mierne našttrbené. Je to spôsobené jednak zmenou saleziánov, odchodom otca Jožka, ku ktorému mali Rómovia vybudované silné vzťahové väzby a zrejme aj situáciou s koronavírusom, kedy museli byť aktivity v stredisku pozastavené. Rómski animátori cítia nezáujem zo strany saleziánov: „Je to už na zaplakanie. Pretože už to není to, že fakt, oni nemajú vzťah k tomu, že čo, čo ja robím, jak sa mám, prosto zdvihne ruku, čau. Za tie roky čo sme tu prežili, prakticky to...tu som vyrastala, nie na osade...tu. Takže je to smutné. Každý má svoj štýl a...(...) Ja si myslím, že už tu nebude také jak bolo predtým, pretože každý sa ponáhľa, nemá na teba čas...Prosto Varga¹⁷ má školu, takže odslúži, odučí a idem domov. Není tu nikto taký, že by sa nám povenoval, posrandoval a že by sme sa my povzbudili ísť ďalej, pretože už tu není

¹⁷ Aktuálny salezián na Poštárke

dobre, akože ja vidím tak.“ (Lucia) Rómski animátori si na misijnom pôsobení saleziánov najviac vážia záujem zo strany saleziánov. Teraz, keď záujem z určitých dôvodov neprejavujú, rómski animátori ho stále očakávajú.

Rómski animátori majú pocit, že nie sú docenené ich schopnosti, vadí im prístup kňaza, ktorého preradili z Luníka IX a k rómskym animátorom pristupuje tak, ako v stredisku na Luníku IX, kde je sociálna situácia Rómov horšia: „*On nás berie tak, ja som ti hovorila, za takých neschopných. Vôbec nás nepozná, že ja by som ťa neodcudzovala, keby som ťa nepoznala a najprv by som ťa spoznala a tak by som dačo povedala a on nás hneď odsúdil, že sme Luník IX, že sme ako Luník IX.(...) Tak toto ma šťve, lebo, že my nemáme doma internet, že my nemáme doma telefóny alebo čo. Že my nevieme vystrihnúť papier. Chápeš, že najprv mal tých ľudí spoznať dobre, mal na to celý rok, aj keď bola korona, on tu chodil, takže mohol nás spoznať, keby chcel. A mohol vidieť, že nie sme takí jak na Luníku. A máme doma internet.*“ (M.) Vážia si teda rešpekt, ktorý od saleziánov v minulosti dostávali a teraz ho taktiež očakávajú.

Od saleziánov cítia určitú nedôveru: „*...tá nedôvera, my nemáme na nič právo, hovoria, že to je naše, ale pritom my necítíme, že je to naše, lebo tam nemáme nič. Máme sálu, máme hore toto, telocvičňu, máme všetko ,máme kuchyňu, ale nevyužitú. Využívajú ju neromáci.*“ (M.) „*Mysleli si, že...Stále na nás dávali pozor, mysleli si, že im tu dačo ukradneme...Tu dôveru som necítil takú.*“ (Jozef) Táto nedôvera, ako reflektuje moja nerómska respondentka, vznikla v minulosti, kedy rómski animátori začali postupne zneužívať dôveru saleziánov, ale aj svoju funkciu, prestali si plniť povinnosti. Zmieňuje aj pár konkrétnych príkladov, kedy im saleziáni zverili kľúče od telocvične a Rómovia si v nej urobili párty. Dôveru u saleziánov si podľa Márie narušili aj svojou nezodpovednosťou, keď fajčili pred deťmi, čím išli zlým príkladom. Myslím si, že za oslabenie dôvery vo vzťahu medzi saleziánmi a rómskymi animátormi nemôžu len rómski animátori, ale aj saleziáni samotní, ktorí nerátali s dôsledkami, ktoré môže priniesť prílišná dôvera a vplyv na rómskych animátorov zo strany kamarátov z osady.

Konflikty so saleziánmi ilustrujú to, čo si rómski animátori na misii vážia a čo od saleziánov očakávajú. V prvom rade je to záujem zo strany saleziánov o rómskych animátorov. Záujem zo strany saleziánov sa kvôli pandémie a vyťažnosti saleziánov oslabil, čo rómski animátori reflektujú veľmi negatívne. S tým je spojené aj obmedzenie aktivít v stredisku: „*Sú birmovanecké stretká a tábor. Viac není nič a boli dakedy jak sme spomínali, mali sme, čo sa týka toho náboženstva, mali sme stretká, prípravu tábora aj my sme sa venovali na tie*

birmovky aj s tými, čo chodili na prípravu na sväté prvé prijímanie, ale teraz nič.“ Ďalej je to rešpekt. Veľa animátorov spomínalo práve rešpekt k nim ako vlastnosť, pre ktorú bol salezián Jozef Knapp pre nich vzorom. Posledným aspektom je nedôvera. Tú spôsobila naivná dôvera saleziánov, voči rómskym animátorom, ktorá nerátala s vplyvom okolia na rómskych animátorov. Nedôvera bola tiež veľmi často reflektovaná ako konflikt vo vzťahu so saleziánmi.

Vzťahy medzi saleziánmi a rómskymi animátormi bývajú vo všeobecnosti dobré. Rómski animátori, ale aj všetci Rómovia saleziánom vykazujú, oslovujú ich oslovením „otec“. Tak ako sa píše vo výskumnej správe SIRONA, aj rómski animátori majú na saleziánov silné väzby. Zmenu kňaza-saleziána berú ťažko, keďže s ním majú vybudované silné vzťahové väzby. Zvyčajne aj po rokoch býva osobnosť predošlých kňazov v mysliach Rómov „prítomná“. Nový kňaz – salezián sa teda musí snažiť získať si ich a vyrovnáť sa s osobnosťami a charizmou predošlých kňazov, čo sa mu zatiaľ zrejme aj kvôli pandémie nepodarilo. V niektorých saleziánoch vidia svoje vzory, dokážu si rómskych animátorov získať svojou charizmou, záujmom o nich, pomocou druhým Rómom, prípadne ich rodine. Vzťahy so saleziánmi, ktorí už na Poštárke nepôsobia pretrvávajú aj naďalej. Niektorí do strediska prichádzajú na návštevu, alebo sú s animátormi v občasnom kontakte cez sociálne siete. Z výpovedí mojich respondentov vyplýva, že aj na Poštárke je činnosť duchovných lídrov nie je zameraná len na náboženstvo. Lucia zmieňovala, že jeden zo saleziánov je riaditeľ základnej školy na Poštárke. Z výpovedí taktiež vyplýva, že saleziáni fungujú aj ako sociálni pracovníci, ktorí ľuďom v osade poskytujú sociálnu pomoc, ale aj ako psychická podpora pre ľudí a rodiny v ťažkej životnej situácii. Aktuálne sú vzťahy medzi rómskymi animátormi a saleziánmi mierne naštrbené, konflikty, ktoré medzi sebou majú presne odzrkadľujú to, čo si mladí Rómovia na misii najviac vážia.

5.10 Úspech misie medzi deťmi

Hrustičová (2013:87) vo svojej dizertačnej práci zameranej na misijné stratégie gréckokatolíckeho charizmatického Spoločenstva Apoštola Pavla zmieňuje úspech misie medzi deťmi. Svoju evanjelizáciu tiež začali najprv cez deti a mládež, založením skautského zboru a organizovaním voľnočasových aktivít v Pastoračnom centre Rómov. Až potom zapojili do svojej evanjelizačnej činnosti dospelých. Podľa záverov zo SIRONY, saleziánska misia na Poštárke je zameraná hlavne na deti, na zmysluplné trávenie ich voľného času a na náboženskú výchovu. V tejto vekovej skupine teda tiež spočíva úspech ich misie. Okrem

vzbudzovania záujmu o náboženstvo, kladú dôraz aj na vzdelanie. Zmysel saleziáni ako i Rómovia vidia v základnej škole, ktorá je zriadená priamo v osade. Vzbudzovanie záujmu o vzdelanie zmenilo prístup rómskych rodičov a neboja sa poslať študovať deti do Kremnice. Na tých generáciách, ktoré boli podchytené v detstve už vidieť známky zmien, hlavne v cirkevnom uzatváraní manželstiev a v prístupe k vlastným deťom.

Rómski respondenti v SIRONE boli spolupracovníkmi saleziánskej misie. Ako úspech vnímali to, že sa darí udržať formálne prejavy viery, hlavne sviatosti ako je krst, prvé sväté prijímanie, birmovanie, sviatosť manželstva aj u tých, ktorí nie sú v náboženskom živote veľmi angažovaní. Ďalšiu zmenu uvádzali rómski respondenti v správaní, nekonfliktnejší a kultivovanejší prejav, zmena v osobnej hygiene a starostlivosti o deti. Kladne hodnotenou aktivitou boli podľa Rómov aj modlitebné skupiny, ktoré fungujú bez priameho vplyvu saleziánov (Podolinská, Hrustič 2010: 83-85).

Moji respondenti reflektovali úspech misie rôzne. Najviac sa však zhodujú v tom, že saleziáni sú najúspešnejší vo vzdelávaní detí: „*Úspešní sú v tom, že môžu byť s deťmi v škole a môžu povzbudzovať rodičov, že prosto potrebujú to vzdelanie ako musia k čomusi dôjsť jak budú väčší a mudrejší budú z toho.*“ (Lucia) Aj moji respondenti vidia význam v základnej škole, ktorú saleziáni založili priamo na Poštárke. Taktiež, podobne ako v SIRONE respondenti spomenuli školu v Kremnici, kde saleziáni posielajú deti a na ktorej tento rok úspešne zmaturoval jeden chlapec z Poštárky a bývalá študentka tohto gymnázia pochádzajúca z Poštárky ukončila vysokú školu s bakalárskym titulom.

Martina si myslí, že saleziáni sú aktuálne úspešní v doučovaniach, pretože aj tak žiadna iná aktivita v stredisku neprebíha a doučovanie deťom pomáha s predmetmi, v ktorých majú nedostatky. Adam vníma ako najväčší úspech saleziánov v práci s deťmi v tom, že sa z nich stanú neskôr animátori. Reflektuje ako úspech určitú kontinuitu ich práce. Jozef si myslí, že najúspešnejší sú saleziáni v organizovaní pobytových letných táborov, pretože dávajú deťom možnosť zažiť niečo iné a dostať sa mimo osady. Úspešné sú tie aktivity, ktoré v deťoch vedia vzbudiť najväčší záujem.

Reflexia rómskych animátorov sa zhoduje aj s ďalším úspechom, ktorý bol zmienený vo výskumnej správe a to formálne uzatváranie sviatostí. Aktuálne je uzatváranie sviatostí na Poštárke bežné hlavne u detí a mladých, ktoré okrem sviatosti krstu, uzatvárajú sviatosť prvého svätého prijímania a birmovky. Avšak, úspech zmieňujú aj pri cirkevnom uzatváraní manželstiev.

Okrem úspechu u detí vidia respondenti úspechy aj u iných vekových skupín. Posledným pozitívne hodnoteným aspektom zhodujúcim sa s výskumnou správou bolo fungovanie modlitebných skupín pre matky a otcov. Tieto aktivity sa netýkajú detí, ale viacerí respondenti ich v rozhovoroch zmienili, preto som sa rozhodla zaradiť ich reflexiu na tieto aktivít. Modlitebné skupiny navštevujú rodinní príslušníci respondentov, sú to hlavne ich súrodenci, alebo švagriné a švagrovia. V rámci týchto skupín saleziáni organizovali rôzne turnaje pre otcov a výlety, ktoré respondenti hodnotili veľmi pozitívne, avšak opäť podotkli, že v dobe rozhovorov tieto aktivity neprebiehali. V dnešnej dobe kvôli pandémie bola činnosť skupín pozastavená a v dobe realizácie mojich rozhovorov sa len začala obnovovať. Prítomnosť ostatných pozitívne hodnotených aspektov v SIRONE rómski animátori v rozhovoroch priznali, ale nepripisovali ich ako zásluhu saleziánskej misii.

Rómski animátori vidia úspech misie vo vzdelávaní detí, podobne ako v SIRONE, hlavne v tom, že v osade funguje základná škola a v stredisku doučovania, ktoré pomáhajú deťom zlepšiť študijné nedostatky. Ďalej je to úspech v akciách, ktoré saleziáni pre deti organizujú, ako sú letné tábory a rôzne výlety, pretože dokážu u detí vzbudiť záujem. Kontinuita práce je ďalším reflektovaným úspechom konkrétne to, že saleziáni dokážu podchytiť aspoň niektorých mladých a stanú sa animátormi, aktívnymi participantmi. Respondenti mi spomenuli niekoľko konkrétnych príkladov ľudí, ktorí chodili do strediska ako deti a ktorých saleziáni podchytili, podporili v tom, aby pokračovali vo vzdelaní na strednej škole a dnes sú títo ľudia absolventmi stredných škôl, jedna mladá žena je dokonca absolventka vysokej školy, niektorí sú zamestnaní v základnej škole ako asistenti, iní majú svoje zamestnanie mimo osady.

5.11 Neúspech misie

Podľa výskumnej správy SIRONA 2010 Rómovia na Poštárke vnímajú ako neúspech misie to, že saleziáni nedokážu do svojich aktivít zapojiť viac vekových skupín obyvateľstva. Ďalším dôvodom je to, že si nedokážu udržať tie skupiny, ktoré sa aktivít zúčastňujú, to znamená deti a mladí, pretože s narastajúcim vekom u detí záujem o aktivity upadá, preto hodnotia úspech sociálnej inklúzie vďaka ich misii len sčasti. Riešenie tohto problému vidia v intenzívnom venovaní sa deťom aj po odchode na druhý stupeň (Podolinská, Hrustič 2010: 83-84).

Respondenti sa zhodujú v tom, že mladí časom od aktivít odpadávajú, väčšinou v období puberty. Saleziáni si nevedia mladých udržať: „...*Ale tábory fungujú. Ale každý rok je menej*

animátorov našich rómskych, lebo oni si ich nevedia udržať.“(M) Zaujal ma aj pohľad nerómskej animátorky Márie: „*Ja si myslím, že je to také dospievanie, tá puberta, že im to potom už nevyhovuje ani sa možno necítia slobodne tam až tak. Tak prejavíť možno že. Ja si myslím, že je to veľakrát tak, že saleziáni sa ich snažia tak zaškatul’kovať, urobiť z nich niekoho slušného, čo sedí v kostole. Zatiaľ čo Róm je, ja neviem atómová bomba, strašne energický, živelný a je to presne, čo sme sa rozprávali to dospievanie pohlavné, ktoré je už skôr a oni sa ich snažia napchať do takej nejakej krabičky a proste to nefunguje, že ich sa takto nedá napchať.*“ Podobnú tému popisuje aj Hrustič, vo svojom článku popisuje odlišné vnímanie religiozity a etnicity u rómskych a nerómskych Svedkov Jehovových, ktorí majú predstavy o Rómoch ako o tých, ktorí majú silné tradície, tí, ktorí sú zo segregovaného prostredia aj zložité životné podmienky a preto je pre veľa z nich náročné zúčastňovať sa zhromaždení a dodržiavať interné predpisy Jehovových svedkov na mravný život (Hrustič 2010: 31). Moja nerómska respondentka taktiež vníma mladých Rómov v stredisku cez určité stereotypy, kvôli ktorým mladí Rómovia nie sú ochotní dodržiavať pravidlá saleziánov a preto od aktivít odpadávajú.

Ďalším dôvodom odpadávania mladých od aktivít je založenie si rodiny a s ňou súvisiace záväzky a povinnosti: „*Už má akože, ne že prestal, oni chodia do kostola, akože prídu v nedeľu na omšu, alebo piatok, ale už nemajú čas na tie tábory venovať sa táborom, lebo už majú deti, vieš?*“ (M.) Dôvodom, prečo mladí prestanú stredisko navštevovať je aj odchod za prácou do iného mesta alebo do zahraničia: „*Tak chceli si založiť už svoj život, chceli odísť za prácou, tak už tu nemôžu byť, musia ísť preč za prácou, lebo tu nie je až tak.*“ (Jozef)

Aktuálne čelia v stredisku nedostatku animátorov, upadá záujem o animátorstvo, zrejme aj v dôsledku pandémie: „*Nie sú, nie sú pripravné, nie sú také stretká, že príprava na tábor, oni teraz napríklad nemajú koho, tak berú deti, tie mladšie deti, tie mladšie, vieš čo boli, to tá, to tie deti berú proste. Kde to, že by brali za animátorov len tak?*“ (M.) Tým, že majú nedostatok animátorov, berú za animátorov aj staršie deti, ktoré ale neprešli prípravou. Takýto animátori nie sú dobre pripravení na prácu s deťmi: „*Niektoré proste ešte není na to animátorstvo pripravený. Proste keď príde, ani prípravu nemal a príde a potom nevie ani ako sa správať k tým deťom.*“ (Adam)

V tejto dobe nefungovali veľmi aktivity pre deti, čo rómski animátori reflektujú ako neúspech misie: „*V minulosti boli viacej úspešní, ale teraz to zmenilo, že sú neúspešní, lebo je málo aktivít pre tie deti, malo by sa to napraviť. Aby zažívali a spoznali to viacej.*“(A.)

Aktuálne vníma úpadok strediska: „... že tí, ktorí nám boli, čo som zažila za svoje detstvo, tak to bolo také, to sa dalo žiť, prosto to bavilo ťa chodiť...prosto ty si nepozerala na to, či ideš o osmej rána do toho oratka a prídeš domov o šiestej a úplne v pohode a teraz keď chceš ísť na hodinku tak a už chcem ísť domov už je to dosť. (...) ...už neni tí ľudia ktorí tam boli, že hodinu sme sa smiali, hodinu sme robili, hodinu sme jedli a tak to kolovalo hej a prosto bola dobrá partia, boli ľudia na to a bavili sme sa. Ako dieťa som zažila veľa krásnych chvíľ s animátormi.“

Nič nenasvedčuje tomu, že by sa saleziánom podarilo podchytiť viac vekových skupín, ako to bolo v čase výskumu SIRONA 2010. Podľa rómskych animátorov saleziáni aktuálne bojujú aj s nedostatkom rómskych animátorov. Rómski animátori reflektujú ako neúspech misie aj to, že v súčasnej dobe neprebiehajú aktivity pre deti v takom množstve, ako to bolo pred pandémiou a saleziáni sa nevenujú v dostatočnej miere deťom a rómskym animátorom. Osobne si myslím, že k úpadku aktivít v stredisku a pocitu nezájmu zo strany saleziánov mohla prispieť pandémia koronavírusu, kedy sa kvôli protipandemickým opatreniam nesmeli organizovať žiadne aktivity a osada bola niekoľkokrát uzatvorená kvôli vysokému počtu nakazených covidom19.

6. Záver

Rómski animátori sa dostali do strediska ako deti, niektorí vďaka základnej škole, ktorá je na Poštárke zriadená saleziánmi, iní sa dostali do strediska cez rodinné väzby. Aktivity v stredisku im dali možnosť zmysluplne tráviť voľný čas, nebyť len „doma“ alebo „na osade“, nadobudnúť nové zručnosti, spoznať viac svojich rovesníkov, rómskych ale aj nerómskych animátorov, prekročiť hranice osady a spoznať okolitý svet. V stredisku si vybudovali základňu kamarátov, s ktorými sa kontaktujú viac ako s rovesníkmi „zvonka“. Cez aktivity v stredisku nadobudli určitý duchovný rozmer a poznanie katolíckeho náboženstva.

Animátorstvo je istá podoba aktívnej participácie na chode strediska. V poslednej dobe je už samozrejmosťou, je to plynulé prechádzanie od detských aktivít k animátorstvu.

Animátorstvo umožňuje mladým Rómom duchovne, ale aj osobnostne rásť, spoznať iné hodnoty, prekonávať samých seba, učí ich novým sociálnym zručnostiam a zodpovednosti za seba a vlastný život, ale aj za druhých. Práca s deťmi v stredisku im dáva vzor a inšpiráciu, ako vychovávať v budúcnosti vlastné deti. Učia sa pracovať s časom, spolupracovať v tíme, kde už nezáleží len na ich názore, ale musia sa naučiť akceptovať názory iných. Cítia teda dôležitosť vzdelania a toho, aby boli zamestnaní, viacerí z mojich respondentov študujú, alebo už vyštudovali strednú školu, pracujú. Pri participácii na chode strediska sa však často stretávajú aj s nerovnocenným postavením a paternalistickým prístupom zo strany saleziánov a nerómskych animátorov.

Deti a mladí budujú vďaka návšteve strediska svoj sociálny kapitál. Ide hlavne o premost'ujúci sociálny kapitál, v stredisku nadväzujú kontakty s ľuďmi z „vyššej sociálnej vrstvy“, hlavne s nerómskymi animátormi a saleziánmi. Osobne si myslím, že premost'ujúci kapitál u rómskych animátorov učí ich cez vzťahy s mladými nerómami a saleziánmi nepísaným pravidlám strednej spoločenskej triedy, avšak aktuálne nevedie k odbúravaniu predsudkov, hlavne zo strany nerómskych animátorov. Stredisko je miestom, kde tiež nadobúdajú a rozvíjajú svoje mentálne a emocionálne zdroje. Vzťahmi so saleziánmi nachádzajú rómski animátori v saleziánoch svoje vzory. Oceňujú hlavne rešpekt, pokoru a záujem z ich strany.

Pastoračný diskurz v saleziánskom diele na Poštárke je cieleň na vzbudzovanie záujmu o náboženstvo, vzdelanie, zároveň zmysluplné trávenie voľného času detí a mladých. To, či pastoračný diskurz v saleziánskom diele má inkluzívnu alebo exkluzívnu formu, neviem s určitosťou povedať, pretože moji respondenti sú konvertiti a aktívni participanti na chode

misie, takže mi chýba pohľad na túto tému zo strany nekonvertitov. Je to téma širšieho a dlhšieho terénneho výskumu.

Rómski animátori vidia úspech misie vo vzdelávaní detí, hlavne v tom, že v osade funguje základná škola a v stredisku doučovania, ktoré pomáhajú deťom zlepšiť študijné nedostatky. Ďalej je to úspech v akciách, ktoré saleziáni pre deti organizujú, ako sú letné tábory a rôzne výlety, pretože dokážu u detí vzbudiť záujem. Kontinuita práce je ďalším reflektovaným úspechom konkrétne to, že saleziáni dokážu podchytiť aspoň niektorých mladých, ktorí sa stanú animátormi, aktívnymi participantmi na chode strediska. Ako úspech vidia aj uzatváranie sviatostí.

Podľa rómskych animátorov saleziáni aktuálne bojujú aj s nedostatkom rómskych animátorov. Tí odpadávajú od aktivít, väčšinou keď si nájdu partnera a založia rodinu, alebo keď začnú pracovať a nájdu si prácu v inej krajine alebo meste. Rómski animátori reflektujú ako neúspech misie aj to, že v súčasnej dobe neprebiehajú aktivity pre deti v takom množstve, ako to bolo pred pandémiou a saleziáni sa nevenujú v dostatočnej miere deťom a rómskym animátorom, k čomu mohla prispieť pandémia covidu19. Vzťahy so saleziánmi sú z tohto dôvodu mierne naštrbené. Rómski animátori vyčítajú saleziánom už zmieňovaný nezáujem, nedostatočný rešpekt, uznanie ale aj nedôveru. Tieto aspekty zrkadlia, čo moji respondenti na misii oceňujú. Je to teda rešpekt, uznanie, záujem a dôvera.

Moja práca má veľa nedostatkov, čo si naplno uvedomujem. Tým, že som nahrávala rozhovory len s animátormi pôsobiacimi v saleziánskom stredisku na Poštárke, v mojej práci absentuje pohľad a reflexia úspechu a neúspechu misie od rómskych nekonvertitov a duchovných lídrov- saleziánov z Poštárky, aby bol obraz misie komplexný.

Za prínos tejto práce považujem reflexiu rómskych aktérov v saleziánskom stredisku, ktorá priblížila ako funguje misia zvnútra a ako fungujú vzťahy medzi jednotlivými aktérmi misie: rómskymi animátormi a nerómskymi animátormi, medzi rómskymi animátormi a duchovnými lídrami - saleziánmi.

Bibliografia

Bešenyei, P. 2009. *Rómske ticho*. Bratislava: Don Bosco.

Bešenyei, P. (ed.).2009a. *Preventívny systém v rómskom svete Medzinárodná konferencia o pastorácii Rómov*. Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco.

Djurišičová, D. 2003. Cirkev ako iniciátorka zmien v rómskej spoločnosti. Príklad z Bardejova. In: Kováč, M., Mann, A. B. (ed.). *Boh všetko vidí- duchovný svet Rómov na Slovensku*. Bratislava: Chronos: 103-114.

Grešková, L.(ed.).2009. *Pastorácia Rómov: hľadanie rómskeho Boha* .Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví.

Hrustičová, Ľ.2013. *Stratégie náboženských organizácií pôsobiacich medzi Rómami. Prípadová štúdia charizmatického spoločenstva*. Dizertačná práca. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta.

Hrustič, T. 2010. My nemáme rozdielov. Diskurz o etnicite a identite rómskych a nerómskych svedkov Jehovových na východnom Slovensku. *Romano džaniben* 17 (1): 25–41.

Hrustič, T. 2007. *Náboženské konverzie Rómov vo východnom Zemplíne v spektre interpretácií*. Dizertačná práca. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra porovnávacej religionistiky.

Jelínková, Z. 2008: *Motivace změny konfese richnavských Romů a její vliv na hmotnou kulturu*. Bakalárska práca. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

Jandourek,J. 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, s.119.

Kaplánek, M. 2012. *Výchova v salesiánskem duchu*. Praha: Portál, s.r.o. Dostupné z: <https://www.skm.cz/wp-content/uploads/2018/03/V%C3%BDchova-v-salesi%C3%A1nsk%C3%A9m-stylu2.pdf> [cit.2021-07-14].

Kováč, M., Mann, A. B. 2003. Rómovia a viera. In: Kováč M., Mann A. B. (ed.). *Boh všetko vidí- duchovný svet Rómov na Slovensku*. Bratislava: Chronos: 9-15 s.

Kvale, S. 2009. *Doing Interviews*. Los Angeles, London, New Dehli, Singapore, Washington DC: Sage.

- Lin, N. 2001. *Social capital. A theory of Social Structure and Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lužný, D. 2011. Sociální inkluze Romů Náboženskou Cestou. *Sociologický Časopis*, 47 (1), 200-202. Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2011/01/18.pdf> [cit. 2021-07-12].
- Ort, J. 2012. Pastorační činnost jako nástroj sociální inkluze. *Romano džaniben*, 19 (1): 83–90. Dostupné z: <https://www.dzaniben.cz/files/bbf9095e2a6f9fe9728c7cb306c5c78b.pdf> [cit. 2021-07-12].
- Ort, J.. 2015. Sociální a etnické aspekty motivace romského konvertity k strevání v konverzi. *Romano džaniben*, 22 (1): 35-55.
- Payne, R., DeVol, P., Dreussi Smith, T. 2010. *Mosty z chudoby. Stratégie pre profesionálov a komunity*. Košice: Equilibria.
- Podolinská, T. 2003: „Boh medzi vojnovými plotmi. Náboženská polarizácia v rómskej kolónii v Plaveckom Štvrtku“, In: Kováč, Milan - Mann, Arne B. (eds.): *Boh všetko vidí – duchovný svet Rómov na Slovensku*. Bratislava: Chronos, s. 147-192
- Podolinská, T., Hrustič, T. 2010. *Boh Medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou*. Bytča: Coreta. Dostupné z:https://uesa.sav.sk/files/socialna_inkluzia_romov_nabozenskou_cestou.pdf [cit. 2021-07-12].
- Putnam, R. D. 2000. *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Touchstone Book.
- Ravasz, Á., Kovács, L., Markovič, F. 2020. *Atlas rómskych komunit 2019*. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo SAV.
- Schmidt, Z. 2004. *Prehľad dejín saleziánskeho diela na Slovensku*. Senica: Tlačiareň Durlák.
- Šafr, J., Sedláčková, M. 2006. Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření. *Sociologické studie*, 06 (7), str. 15,25. Dostupné z:http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/244_SS_06_07.pdf [cit. 2021-07-08]
- Šafr, J. 2007. Přemost'ující sociální kapitál a jak ho měřit. *Socioweb*, 2007 (06), 3. Dostupné z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/141_socioweb%25206-07%2520cely%25201.pdf [cit. 2021-07-9].

Švecová, A. 2007. Romský pentekostální sbor Maranatha, Spišská Nová Ves. *Romano džaniben* 15 (3): 58–70.

Švecová, A. 2008. *Působení Křesťanské mezinárodní misie u Romů v okolí Spišské Nové Vsi*. Bakalárska práca. Pardubice: Univerzita Pardubice, Filosofická fakulta, Katedra sociálních vied.

Urban, D. 2009. *Motivační faktory při práci salesianů s romskou mládeží*. Disertační práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta.

Vašečka, M.(ed.). 2002. *Čaćipen pal o Roma. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.

Internetové odkazy:

Atlas rómskych komunit 2019. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. [online] Dostupné z: <https://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019> [cit. 2021-08-10].

Domka-Združenie saleziánskej mládeže. [online] Dostupné z:<https://www.domka.sk/o-domke/> [cit. 2021-07-21].

Dominikánske Mariánske Centrum: Ružencové bratstvo. [online] Dostupné z: <https://dmc.sk/ruzencove-bratstvo/> [cit. 2021-07-24].

Don Bosco na Poštárke. [online] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=tIn4gAlihmU&t=61s> [cit. 2021-07-24].

Moja misia: Poštárska telenovela. 2004. LUX communication. [online] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Cn-2SEodyHg> [cit. 2021-07-24].

Program rozvoja rómskych komunit. Karpatská nadácia. [online] Dostupné z: <https://karpatskanadacia.sk/granty/program-rozvoja-romskych-komunit/> [cit. 2021-08-10].

Projekt cesty Rómov- Romano drom a podporné projekty. Partizánske oficiálne stránky mesta. [online] Dostupné z: <https://www.partizanske.sk/projekt-cesty-romov-romano-drom-a-podporne-projekty.phtml?id3=45395> [cit.2021-08-10].

Rómske platformy 2021-2022. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. [online] Dostupné z: <https://www.minv.sk/?konzultacne-platformy> [cit. 2021-08-10].

Saleziáni Don Bosca Bardejov. [online] Dostupné z: <http://www.pobavi.sk/wp/postarka/> [cit. 2021-07-24].

Saleziáni Dona Bosca na Slovensku. [online] Dostupné z: <https://www.saleziani.sk/kde-sme/na-slovensku> [cit. 2021-07-24].

Saleziáni Don Bosca Oheň nádeje Luník IX. [online] Dostupné z: <https://www.lunik9.sk/salezianske-komunitne-centrum> [cit. 2021-07-24].

Prílohy

Otázky k rozhovorom

Okruh č.1: Detstvo v Saleziánskom stredisku

Môžeš mi niečo povedať o svojom živote, napríklad začať tým ako sa voláš koľko máš rokov, odkiaľ pochádzaš, kam si chodil/a do školy?

Ako si sa dostal/a k Saleziánom?

Aké aktivity si u Saleziánov navštevoval/a ako dieťa?

Kto z tvojej rodiny ešte navštevuje Saleziánov?

Ktoré aktivity sa ti najviac ako dieťaťu páčili?

Koľko detí ich s tebou navštevovalo?

Koho si v stredisku ako dieťa spoznal/a?

Aké sviatosti máš uzavreté?

V čom sa tvoje detstvo odlišovalo od detstva tvojich rovesníkov?

Čo nové si sa v stredisku naučil/a?

Ako to, čo ťa Saleziáni naučili aplikuješ v osobnom živote mimo strediska?

V čom ti pomohlo to, že si navštevoval saleziánske stredisko ako dieťa?

V čom to bol prínos pre iné deti?

Kto z tvojich rovesníkov ešte stredisko navštevuje?

Kedy ho prestali navštevovať?

Pamätáš si na nejakú udalosť, kedy niekto z tvojich kamarátov prestal navštevovať stredisko?

Aké aktivity momentálne Saleziáni organizujú?

Sú podľa teba deti, ktoré sa zúčastňujú saleziánskych aktivít v stredisku v niečom iné ako deti, ktoré stredisko nenavštevujú?

Existuje niečo, čo zvyčajne bráni deťom zúčastňovať sa saleziánskych aktivít?

Okruh č.2: Animátor v Saleziánskom stredisku

Popíš mi prosím funkciu animátora. (Aké má povinnosti, čo má na starosti.)

Čo z toho máš konkrétne na starosti ty?

Koľko si mal/a rokov, keď si sa stal/a animátorom?

Čo si musel/a absolvovať, aby sa z teba stal/a animátor?

Čo ťa motivovalo k tomu, aby si sa stal/a animátorom?

Čo ťa najviac baví na animátorstve?

Čo ťa najmenej baví na animátorstve?

Kto z tvojich rovesníkov ešte išiel za animátora?

Koľko rovesníkov sú ešte teraz animátormi?

Koľko má teraz stredisko rómskych animátorov?

Pamätáš si na nejakú situáciu, kedy si si povedal/a, že už viac nechceš byť animátorom?

Bol/a si so strediskom aj niekde v zahraničí, alebo na výlete mimo Poštárky? Ak áno, kde?

Akých ľudí si spoznal/a vďaka animátorstvu?

V čom ti pomáha to, že sa poznáš s nerómskymi animátormi?

Si s nimi doteraz v kontakte?

Čo nové ťa animátorstvo naučilo?

Ako ťa vnímajú Rómovia, ktorí do strediska nechodia?

Pamätáš si na situáciu, kedy by sa ti za to niekto vysmieval?

Ako ti zmenilo animátorstvo vzťahy v rodine?

Ako vníma rodina, to že si animátor?

Spomínaš si na nejakú situáciu, kedy rodina nesúhlasila s niečím, čo robíš ako animátor?

V čom ti zmenilo animátorstvo život?

Priviedli ťa Saleziáni bližšie k Bohu? Ak áno, tak čím konkrétne?

Aký máš vzťah s bratmi Saleziánmi?

Okruh č.3: Reflexia pôsobenia Saleziánov

Čo ti robí radosť na tvojej práci, v čom má zmysel?

Poznáš niekoho, kto ako dieťa chodil k Saleziánom je teraz úspešný (aj) vďaka Saleziánom?

Komu všetkému sa Saleziáni na Poštárke venujú?

Ktorá z aktivít je podľa teba najúspešnejšia? Prečo?

V čom saleziánske aktivity Rómom na Poštárke pomáhajú?

V čom dosiahli saleziánske aktivity s deťmi úspech?

Akým spôsobom saleziáni šíria vieru medzi Rómami na Poštárke?

Ako je prítomná viera v saleziánskych aktivitách?

Aká je momentálne návštevnosť saleziánskych aktivít v stredisku?

V čom sú saleziáni podľa teba neúspešní? Vymenuj konkrétne veci.

Čo by mali na svojej práci zmeniť, aby pomohli väčšej skupine ľudí?